

Hrvatska "Oluja" – Srpski Egzodus

Završnoj vojno-redarstvenoj akciji ciscenja krajinskih Srba, zapocetoj 4. avgusta 1995. Godine, prethodio je dva mjeseca ranije Tudjmanov dogovor s generalima na Brionima, kada je, izmedju ostalog, rekao da "nanesemo takve udare da Srbi prakticno nestanu".

Pise: Dr Stanko Nisic

O autoru

Publicista dr Stanko Nisic, rođen u Slavickoj kod Banje Luke, cio radni vijek proveo je u JNA, baveci se uglavnom nastavnim i istrazivackim radom, gdje je i penzionisan u cin pukovnika. Doktorirao je na filozofskom fakultetu u Beogradu. Objavio je stotine naucnih i strucnih radova u vojnim i gradjanskim listovima i vise knjiga, medju kojima je prosireno izdanje – "Hrvatska "Oluja" i Srpski Egzodus", iz koje je priredjen tekst za ovaj feljton.

Ciscenje pocelo s Maslenicom

Tokom izvodjenja manjih operacija "Maslenica", "Bljesak", a zatim i "Oluja" doterivani su borbeni postupci jedinica, povecavana njihova efikasnost. Napad je, po pravilu, pocinjao dugotrajnom artiljerijskom pripremom (i po nekoliko dana!), pri cemu je artiljerija, pored vojnih, gadjala i naseljena mjesta, sto je trebalo da ostvari psiholoske efekte na stanovnistvo i borce.

Za uspostavljanje borbenog kontakta korisceni su privremeni takticki sastavi od izvidjacko-diverzantskih jedinica podrzanih artiljerijom.

U prvom esalonu i na glavnom pravcu, po pravilu, angazovane su gardijske jedinice, a u drugom esalonu I na pomocnim pravcima – pretežno pjesadijske brigade i domobranske pukovnije.

Specijalne snage MUP-a upotrebljavane su za diverzantska dejstva, prikupljanje podataka, sirenje panike u dubini teritorije, kao i za terorisanje Srba. Za Hrvatsku vojsku bili su karakteristicni – zlocinacka dejstva, ubijanje civila, zarobljenika, dejstva po izbjeglickim kolonama, masovne pljacke i rusenja. To je bio rezultat ustaske politike das a Srbima vise nema zajednickog zivota.

Tudjman: Sto prije napad

U toku priprema operacija znacajna paznja je poklanjana operativnom maskiranju, koje je, pored planskog klasiranja (dez)informacija putem agenture, sredstava javnog informisanja i politicko-diplomatskim kanalima, sadrzalo i masovno organizovanje i rad lazni radio i radio-relejni veza, kao i lazni pokreta jedinica. Posljedica toga su bile zavaravanje i iznuravanje protivnicke strane, kompromitovanje sistema odbrane i obavjestajnog obezbedjenja, uvjebavanje sopstvenih komandi i jedinica, podizanje ratnickog raspolozenja kod vojnika i stanovnistva.

Jedinice su intenzivno obucavane na terenu koji je bio slican terenu na kojem ce biti realizovan borbeni zadatak. Sve jedinice i komande, od bataljona pa navise, posebno u drugoj polovini 1994-te godine i prvog polovini 1995-te godine, pozivane su u vise navrata na visednevne vjezbe, gdje su

pretežno uvjezbavani postupci za predstojeća dejstva koja su uslijedila u maju i avgustu 1995-te godine.

Sistematska dejstva Hrvatske vojske, u svrhu protjerivanja Krajiskih Srba iz AVNOJ-ske Hrvatske, otpocela su jos 1993-ce godine. O tome nacelnik Glavnog stozera HV (Hrvatske Vojske), Janko Bobetko kaze: "Petog januara 1993-ce godine pozvan sam kod predsjednika i dobio zadatak pripremiti operaciju "Maslenica" ... da povezemo sjeverni i juznio dio tog jadranskog prostora, jer smo morali putovati preko otoka Paga ... Predsjednik me obavjestio da se radi o manjoj grupi neprijatelja, jer se povukao u dubinu, pa sada treba iskoristiti priliku i to uciniti" ... (citat iz Bobetkove knjige, "Sve moje bitke", Zagreb 1996).

Predsjednik je forsirao akciju, kaze autor spomenute knjige, rekao mi: "Zbog medjunarodnih uvjeta ne treba to rastezati nego sto prije to uciniti, jer nam poslje vrijeme nece ici na ruku".

Akcija je pripremana tajno prebacivanjem 4. gardijske brigade u region Nina, a pomagale su joj domobranske jedinice u tom regionu, koje su postepeno dodatno naoruzavane i pripremane bez buke.

Opisujuci tok dejstva za Maslenicu Bobeko kaze da je zauzimanje Maslenice povjerio pukovniku Norcu ojacavajuci ga nocu oklopnom cetom iz Gospica. Snage generala Markaca su u vidu klina isle na "presjecanje ceste Obrovac-Benkovac kao krajnji zadatak i spajanje ovdje sa djelovima koji su se kretali od Ravanjske prema Jasenici i Velikoj Bobiji da stave pod kontrolu Obrovac ... Taj zadatak su Markaceve jedinice izvrsile pod borbom. Islo je to polagano ali vrlo efikasno", tako da je ovladana "takticka dubina na Velebitu".

Bobetko jos kaze: "Bocno smo osigurali nase snage i uvidjenje 4. brigade osnovnim pravcem prema Kasicu i Paljivu, dakle obuhvatom i oslobadjanjem Novigradskog mora, presjecanjem komunikacije prema Zemuniku, te zabacivanjem snaga iza ledja, stvorili smo vrlo povoljnu situaciju. Neprijatelj je otpoceo izvlacenje, iako je imao dosta veike gubitke jer smo dosli bocno iza njegovih borbenih polozaja. Da smo nastupili s fronta, ocito nebismo imali nikakve rezultate".

O daljim namjerama Hrvatske vojske Bobetko je sapostio da je "dio snaga vec bio na Debelom Brdu i kretao se prema Benkovcu ali je predsjednik naredio da se stane na toj liniji: Kasic – Paljuv – Mala Bobija". O tome kako je Hrvatska vojska prosla preko polozaja UNPROFOR-a da bi se nasla iza ledja Srbima Bobetko objasnjava:

Krsenje primirja

"Francuski bataljon rasporedjen od Biograda do Zadra je bio obavjesten da cemo mi u 6 sati napasti, te da svoje ljude obavjeste da se povuku, kako se nebi slucajno izlozili vatri, jer mi ne snosimo odgovornost ... Francuzi su se samo nasmijali na to nase obavjesteenje jer su mislili da mi nemamo snaga za taj zadatak. Ipak, Francuski zapovjednik je, na insistiranje Rosa (general Ante Ros je poznavao zapovjednika Francuskog bataljona sa kojim je bio u Legiji stranaca i obavjestio ga sat prije naseg napada), dao pismenu potvrdu da je obavjesten, a taj document je kasnije upucen Butrosu Galiju".

U stvari, ovde je bilo posredi kršenje primirja, nepostovanje odredaba o statusu "Ruzicastih zona" i drugih odredaba Vensovog plana, kao i ignorisanje i, praktično, napad na snage UNPROFOR-a. Prilikom bombardovanja Maslenice i upada u "Ruzicastu zonu" poginula su dva i ranjena četiri vojnika Francuskog bataljona. Savjet bezbednosti je svojom Rezolucijom 802, od 25.01.1993, zahtijevao "prekid neprijateljskih aktivnosti", ali je i tom prilikom tražio razoruzanje samo srpskih snaga. To što Hrvatska i tada nije dobila nikakve sankcije, Tudjman je protumacio kao "zeleno svjetlo" za nastavak vojne akcije.

Za zapovjednika Stožera Hrvatske vojske generala Janka Bobetka Divoselo je bilo "kost u grlu" i zbog toga što je iz tog sela bilo sedam generala JNA, u bivšoj Jugoslaviji jedno od političkih središta, koje je "određivalo i toniralo kompletnu politiku prema Liži". To područje, poznato i kao "Medački žep", gdje se nalazio i Sveti Rok, bilo je meta HV, iako u zoni UNPROFOR-a.

Nastavak vojnih operacija Hrvatske vojske usledio je već u septembru 1993. godine. Dogodilo se to na prostoru Divosela. Divoselo je, po rečima generala Bobetka, bilo značajno jer je, pored ostalog, "iz tog sela bilo sedam generala (u prošlom ratu). U bivšoj Jugoslaviji bilo je jedno od političkih središta, koje je određivalo i toniralo kompletnu politiku prema hrvatskom življu i prema Lici kao cjelini", kaže Bobetko u vojnoj knjizi "Sve moje bitke".

Osnovnu udarnu snagu za napad činila je 9. gardijska brigada, a pomoćne su bile snage MUP-a koje su imale zadatak da vežu srpske snage i da im ne dozvole prodor iz okruženja dok je glavna snaga generala Norca uništavala okruženi srpski bataljon u Medačkom žepu. Bobetko navodi da je operacija bila završena za četiri sata tako što je "kompletna njihova bojna bila razbijena, nešto se izvuklo, nešto se predalo, starci, žene i djeca su pušteni".

Bobetko pridaje veliki značaj toj operaciji jer, kako kaže: "Bitka za Velebit je dobivena, to je bilo strateško pitanje. Ponavljam, tko ima Velebit, ima i pola Hrvatske. Tko nema Velebit - Hrvatska je tu presječena". To se pokazalo i kasnije jer su na tom prostoru grupisane i pripremane snage za završnu operaciju "Oluja".

Oštar razgovor dva generala

I tom prilikom su i snage UNPROFOR-a bile izložene vatri, zbog čega je Bobetko bio pozvan kod generala Cata i oštro kritikovano čemu Bobetko ovako kaže:

"General Cat me je oko pola noći zvao i zamolio da se sa mnom nađe u zapovjedništvu Stožera. Bio je vrlo grub, da ne kažem drzak, svojim upadima, prijetnjama, ispadima i ocjenama naše vojske. Ja sam onda, radi istine, upozorio i rekao mu slijedeće: Gospodine generale, raščistićemo najprije, jeste li Vi u koloniji ili u slobodnoj, suverenoj i međunarodno priznatoj zemlji. Drugo, je li Vas ta zemlja pozvala da držite lekcije ili da izvršavate svoj zadatak. Prema tome, ako ne stvorimo uvjete za razgovore, ovako sa mnom ne možete dalje razgovarati.

Vi ste tačno znali da je četničko topništvo kod Svetog Roka iza položaja UNPROFOR-a, permanentno tuklo naše položaje. Mi nismo bili u stanju uzvratiti tu vatru, jer bismo tukli Vaše položaje... Bili ste,

dakle, upozoreni, međutim, Vi niste poduzeli ništa. Sada želite prikazati ovu operaciju kao flagrantno kršenje nekih odredbi međunarodnog prava”.

(Bobetko ne spominje žrtve francuskog bataljona: dva poginula i četiri ranjena vojnika u prethodnim napadima HV na Maslenu).

Ipak, Bobetko na istom mestu komentariše tu operaciju na sledeći način: “Za mene je operacija 'Medački žep' jedna od briljantnih operacija, jer je izvršena u roku četiri sata, jedna bojna agresora je do nogu potučena, osnovni ciljevi su izvršeni, naši gubici bili su minimalni”.

Narednim merama Savet bezbednosti Ujedinjenih nacija samo je olakšavao sprovođenje ciljeva Hrvatske da protera Srbe iz Krajine. Tako je Rezolucijom 908 od 31. marta 1994. Savet bezbednosti proširio mandat Ujedinjenih nacija time što je ovlastio države članice da mogu delovati individualno ili kolektivno, preko regionalnih organizacija, i preduzimati sve neophodne mere u saradnji sa UN i UNPROFOR-om “da prošire vazдушnu podršku teritoriji Republike Hrvatske radi odbrane personala UNPROFOR-a u ostvarivanju njegovih mandata”.

Kako je i ta rezolucija protumačena u Hrvatskoj, vidi se po tome što je u jesen 1994. nastavljena serija napada na položaje vojske Republike Srpske Krajine.

Rezolucijom 981 od 31. marta 1995. godine, Savet bezbednosti menja mandat snaga UN dajući im naziv “operacija za obnovu poverenja” (UNKRO) i ukida kategoriju “zaštićenih zona”. Rezolucijom je ponovljeno ovlašćenje država članica da mogu preduzeti “sve potrebne mere” proširiti tesnu vazдушnu podršku Republici Hrvatskoj u zaštiti UNKRO. Hrvatsko vođstvo je to dobro razumelo: odobrena je vazдушna pomoć za njena predstojeća dejstva. Tako je ta rezolucija, u stvari, dala “zeleno svetlo” majskim i avgustovskim ofanzivama Hrvatske vojske na Republiku Srpsku Krajinu.

Čišćenje Srba u fazama

Već 25. aprila 1995. načelnik Glavnog stožera Hrvatske vojske general Janko Bobetko referiše predsedniku Republike Hrvatske o borbenoj gotovosti Hrvatske vojske za završne operacije. Iz samog njegovog izlaganja i predlaganja može se zaključiti da je završna operacija izlaska Hrvatske vojske na granice vojske Hrvatske prvobitno planirana i predviđena kao integralna, istovremeno strategijska operacija koja bi obuhvatila i Kninsku Krajinu, zapadnu Slavoniju i slavonsko-baranjsku zonu. Šta je uticalo na promenu strategije, javnosti još nije poznato. Uglavnom se vidi da je ta strategijska operacija razdeljena na tri faze.

Prva faza je “čišćenje” zapadne Slavonije, realizovana u maju 1995. pod nazivom “Bljesak”; druga faza je proterivanje Srba iz Kninske Krajine, sa Banije i Korduna, pa čak i zapadne Bosne, realizovano u avgustu i septembru 1995. pod nazivom “Oluja”, treća faza je izgon Srba iz Baranje, istočne Slavonije i zapadnog Srema, odgođena je i realizovana kasnije “nevojnim” metodama postupno i sistematski u razvodnjenom obliku “tihog egzodusa”.

Progon Srba iz Hrvatske odvijao se sistematski, u etapama: vojno-redarstvenom akcijom “Bljesak” zapadna Slavonija je potpuno očišćena. Na poljima i putevima ostale su stotine srpskih leševa. Prema

riječima generala Janka Bobetka, načelnika Stožera HV, sve je teklo po planu i "ta operacija je moja simfonija"

Iz Bobetkovog referisanja predsjedniku Republike nije teško naći potvrdu o postojanju plana za jedinstvenu strategijsku operaciju progona Srba iz Hrvatske, koja se nastavila akcijom "Bljesak" početkom maja 1995. godine. Tada je na redu bila zapadna Slavonija, iz koje su "vojno-redarstvene snage" protjerale srpski živalj.

Obavještavajući Tuđmana o spremnosti HV, zapovjednik glavnog Stožera Bobetko ističe da su "svi planovi uvježbavani i izvođena obuka svih zapovjedništava". Hrvatska vojska je, veli, pripremljena za izvršenje, ako to bude potrebno, i svog osnovnog zadatka - izbijanje na granice suverene Hrvatske".

On dalje informiše da je početna akcija "Bljeska" razrađena još "petog prosinca 1994. godine, a šesnaestog veljače (naredne godine) predočena predsjedniku Republike". U roku od nekoliko dana naredba je prosljeđena u Zborno područje Bjelovar - u Prvu brigadu i svim snagama koje treba da učestvuju u operaciji.

Bobetkova "simfonija"

Tri meseca pre operacije, piše Nešić, snage su privučene do linije rasporeda i polaznih položaja, i to u borbenom rasporedu kakvom se vrši udar. Određena je i posebna grupa, na čelu sa generalima Stipetićem, Domazetom i Miljevcem, sa zadatkom da objektivno proceni sve elemente tog borbenog sastava i stepen pripremljenosti. Čitav sastav je uvežbavao tri meseca u svim elementima akcije, podrške i koordinacije.

U međuvremenu je, kako navodi Bobetko, "došlo do sporazuma o otvaranju ceste (autoputa) za promet, što je funkcioniralo mjesec i pol dana. Kad je došlo do ubijanja naših ljudi na cesti, predsjednik je donio odluku o izvršenju planiranog borbenog zadatka".

Bobetko ne spominje da je to ubistvo isprovocirano tri dana prije "Bljeska" stradanjem jednog Srbina na benzinskoj pumpi, u blizini linije razdvajanja hrvatskih i srpskih snaga, koga je ubio jedan Hrvat. Na tu hrvatsku provokaciju odgovoreno je vatrom na vozila koja su išla autoputem, što su hrvatske vlasti javno navele kao razlog za preduzimanje operacije. Vidimo da to kasnije demantuje i sam Bobetko tvrdnjama da je "Bljesak" brižljivo planiran i pripreman više mjeseci. (Op. M. M.)

Bobetko se pri tome hvali kako je sve teklo po planu (dakle i zločini!) rečima da je "ta operacija moja simfonija, jer sam svaki detalj predvidio i gotovo sve se odvijalo kako sam i mislio".

Na gradiškom pravcu, ipak, po rečima Bobetka, nije išlo sve po planu, pa je na tom pravcu dodatno uvedena jedna bojna da zauzme Drogaliće. Opisujući raketiranja i artiljerijska bombardovanja zapadno-slavonskog područja, Bobetko navodi kako je oko 600-700 ljudi kod Pakraca bilo prinuđeno da se preda i dodao: "Radilo se o grupi koja je čitavo vrijeme rata palila, haračila i ubijala, pa je čudno da su se predali... Čišćenjem zapadne Slavonije Hrvatska je ojačala i dobila svoj prostor".

Stvarna situacija i "čišćenje" zapadne Slavonije izgledali su nešto drugačije od Bobetkovog hvalisanja. Hrvatska vojska je otpočela napad 1. maja na zaštićenu zonu u zapadnoj Slavoniji pod dvostrukim nazivom: "Ceste i pruge" i "Bljesak". Prema navodima hrvatske televizije, američki ambasador u

Zagrebu je, istog dana kada je ofanziva otpočela, od predsednika Miloševića dobio uveravanja da će Srbija ostati po strani sukoba. Dan pred sam napad, pripadnici HV i obaveštajci su u uniformama danskog bataljona obišli sve važnije punktove i precizno snimili stanje na terenu.

Prve jedinice su, čak, ušle (iznenada) u uniformama međunarodnih snaga u Okučane, što je izazvalo zbunjenost. Tek posle toga je usledio snažan napad gardijskih jedinica podržanih dejstvom avijacije. Srpska vojska (18. korpus) ostavljena je bez pomoći i bez teškog naoružanja, koje se nalazilo u skladištima UNPROFOR-a, tako da je pretrpela

poraz za 36 časova. Nisu pošteđeni ni plavi šlemovi. Portparol sektora "Jug" Roberts izjavio je: "Pljusak metaka sručio se na nepalski bataljon u šumi Prašnik, nedaleko od Nove Gradiške. Napadi na položaje Ujedinjenih nacija bili su osmišljeni i neisprovocirani".

Jasuši Akaši je ubedio bespomoćne Srbe u zapadnoj Slavoniji da predaju ostatak svog teškog naoružanja, a u zamenu im je obećan bezbedan prelaz preko reke Save! Na desetine hiljada srpskog stanovništva je krenulo u egzodus, ali se našlo pod snažnim udarima hrvatske avijacije na svim putevima. Na poljima Slavonije ostalo je na stotine leševa srpskih vojnika i civila.

Rezolucija kao ironija

Zapadna Slavonija u kojoj su Srbi činili većinu, ostala je etnički čista. Zato kao ironija zvuči nova 994. Rezolucija Saveta bezbednosti od 17. maja 1995. u kojoj se traži i "poštovanje prava srpskog naroda, uključujući slobodu kretanja".

Međunarodnim posmatračima i predstavnicima humanitarnih organizacija bio je zabranjen pristup u zone gde su prodrle hrvatske snage. Kretanje UNKRO-a bilo je ograničeno prvih sedam dana maja u sektoru zapadne Slavonije.

Posrednik u pregovorima lord Owen izjavio je za televiziju "Skaj": "Hrvatska je prekršila pismeno obećanje dato generalnom sekretaru Butrosu Galiju". Ali iz te konstatacije opet nisu proistekle nikakve posledice po Hrvatsku.

Ohrabrena uspesima u zapadnoj Slavoniji, Hrvatska je nastavila ofanzivu na jugu. Novi komandant Hrvatske vojske Zvonimir Červenko, prilikom preuzimanja dužnosti od penzionisanog generala Janka Bobetka 1. juna 1995. je izjavio: "Hrvatska će ratovati i njen narod treba to da zna".

Jedinice Hrvatske vojske postupno su zauzimale kotu po kotu na planini Šator i Dinari, otvarajući put prema Grahovu, a zatvarajući odstupnicu Krajišnicima. Ujedinjene hrvatsko-bosanske snage napale su 28. jula Grahovo i Glamoč, čime je Krajina dovedena u izuzetno težak položaj.

Hrvatske snage zbornog područja Split, kojima je komandovao general Ante Gotovina, imale su, izgleda, najdelikatniji zadatak - likvidaciju Knina, uporišta Republike Srpske Krajine. Za ovu etapu operacije data su znatna pojačanja vojske, policije, artiljerije, raketa i avijacije. Bobetko pri tome ističe značaj masleničke akcije u deblokadi Zadra i učešće HVO-a iz BiH

Prethodnim manjim operacijama "Maslenica", "Medački žep" i "Bljesak" stvorena je operativna osnovica za grupisanje i pripremu snaga hrvatske vojske i policije za završnu akciju "Oluja", koja je počela četvrtog avgusta i okončana dva dana kasnije, mada je bila planirana da traje duže. Međutim, poslije tih vojnih dejstava Hrvatske na prostoru bivše Republike Srpske Krajine, nastavljena su čišćenja područja od ostatka srpskog stanovništva. Mnogi zločini i razaranja, izvršeni prije, u toku "Oluje" i posle nje, što se sve podvodi pod pojam "Hrvatske Oluje", ostavili su iza sebe pustoš. Srpski narod je u celini proteran iz svoje domovine. O zločinima i razaranjima, koji su uglavnom uzrokovali egzodus Srba, biće reči kasnije.

Nišić potom citira Bobetkovu knjigu "Sve moje bitke", u kojoj opisuje etape "Oluje" u četiri segmenta, sa rasporedom snaga na pojedinim sektorima, što je u stvari jedinstvena operacija koja se istovremeno realizuje. Petrinja, Kostajnica, Glina, izbijanje na državnu granicu Hrvatske i spajanje sa Petim korpusom Armije BiH, ovladavanje područjem Banije, Korduna, rejonom Topuskog itd. - pravci su rasporeda dejstava hrvatskih snaga, koje spominje Bobetko, ističući neke svoje poteze i planirane zamisli.

Zadatak generala Gotovine

- Zadatak Zbornog područja Split u kampanji "Oluje IV", piše dalje Nišić kojim je zapovijedao general Ante Gotovina bio je, izgleda, najdelikatniji, jer je trebalo likvidirati uporište RSK - Knin. Povodom tog posla Bobetko precizira da se glavnim snagama gardijskih brigada na pravcima djelovanja Dinare - Knin - selo Orlić omogući "uporabom HD (helikopterskog desanta) i sinhroniziranim djelovanjem sa snagama MUP-a, zrakoplovstva, topništva i raketa po Kninu i Benkovcu, razbiti neprijatelja na datim smjerovima i zauzeti Knin, a u drugoj etapi operacije pristupiti cjelokupnom oslobađanju okupiranih dijelova Dalmacije".

Za takav zadatak dodeljena su znatna pojačanja vojske, policije, artiljerije, raketa i avijacije. Bobetko pri tome ističe značaj masleničke akcije kojom je deblokiran Zadar i omogućeno postupno zauzimanje Dinare i pravca Glamoč - Grahovo, u čemu precizira udeo sadejstva, Hrvatske vojske i pripadnika HVO iz BiH. Kakve je ambicije Hrvatska imala na tom pravcu, moguće je zaključiti iz Bobetkove konstatacije:

"Može se pretpostaviti da je general Gotovina imao još dvije oklopne bojne u rezervi, sudbina Banje Luke bila bi riješena istodobno sa zauzimanjem Mrkonjić Grada".

Inače su na pravcu Glamoča djelovale glavne snage Četvrte i Sedme gardijske brigade. Tako je zauzeto i Grahovo i presečena je komunikacija Grahovo - Knin, a preostala komunikacija Knin - Donji Lapac je bila pod neprekidnom artiljerijskom vatrom. Na taj način su izvršene sve predradnje za napad na Knin.

Ministarstvo unutrašnjih poslova je zauzelo Alan i preseklo komunikaciju prema Gračacu, usmeravajući dejstva prema Donjem Lapcu. Ipak, u toku prve noći Srbi su sa zadarskog prostora preko Knina uspjeli da izvuku deo svojih oklopnih snaga. Istovremeno je izvlačeno i civilno stanovništvo iz Knina u pravcu Donjeg Lapca.

Operacija na tom pravcu pripremana je, po Bobetku, godinu dana. Na teškom terenu izgrađeno je više od 300 km puteva "tako da smo oklopnim snagama dolazili gotovo na prvu crtu bojišnice i s nje tukli. Knin nam je bio na dlanu i više nije bilo ni teorijskih mogućnosti da vrate taj dio teritorije".

Bobetko navodi da se posle Knina operacija "Oluja" "produžila dalje zauzimanjem Drvara, Mrkonjić Grada i izbijanjem dijelom snaga na samu Manjaču, što znači da smo imali još jednu do dvije oklopne bojne, mogli smo sigurno presjeći put Prijedor - Banja Luka, te Banju Luku staviti u situaciju da izvlači svoje snage. To je mogući propust, ali tu vjerovatno ima i nekih političkih konotacija, koje još nisu posve jasne".

Bobetko zaključuje da je za ovu operaciju u celini epicentar bio Knin, Dinara i veza Knin - Grahovo. Zauzimanjem Grahova, situacija se strateški promenila u korist Hrvatske. Čim je Gotovina preko zapovjednika 126. dp pukovnika Kotromanovića, koji je poznao teren i otkrio prazne prostore u koje su uvučene glavne snage, ovladao Grahovom i Strmicom, sudbina "Krajine", po Bobetku, bila je zapečaćena.

Bobetkov komentar

Zaslužuje pažnju i Bobetkov komentar odnosa Srbije i Amerike prema hrvatskom obračunu sa RSK:

"Što se tiče Srbije, ona je bila pred odlukom ili da ide u rat, ili da ih (Srbe u Krajini) napusti. Prihvatila je, očito, za njih lošiju varijantu, a za nas bo lju. Jer, novi bi rat tražio novi odnos snaga, novo reagiranje svijeta, i pozicija im tada ne bi bila bolja od naše".

“Mi smo tada bili u prednosti. Da su i počeli neki novi rat, nisu imali dovoljno snaga; trebalo je vremena za novu koncentraciju... Srbija je u ovom trenutku vrlo jasno respektirala Hrvatsku kao državu, hrvatske snage kao oružanu silu, i nije donosila odluke koje su zahtijevali i kojima su se nadali “naši” Srbi koji su se neuredno i neorganizirano izvlačili iz tog prostora. U području Topuskoga predao se gotovo čitav korpus. Sve je to značilo da je strateški odnos snaga bio izmijenjen, da je politički stav onih koji su sumnjali bio presječen, da je Hrvatska izašla na svjetsku pozornicu kao država, kao vojna sila, i kao subjekt, s kojim Europa u strateškim odnosima pregovara, razgovara i mora računati. Amerika je to shvatila prva, i mislim da je ono što danas čini upravo rezultanta naših borbi i naših procjena, koje su materijalizirane u ovoj dobivenoj bici”.

Ipak, koliko je za krah Republike Srpske Krajine i gubitak srpskog prostora u zapadnoj Bosni kriva politika, a koliko vojska, ostaje za neku drugu analizu.

Pod pritiskom Hrvatske vojske plavi šljemovi su se povukli, kanadski nasilno odvedeni u Zadar, a kenijski u Split. Kada je kanadski narednik Klaus Gamborg odbio da sa svojom jedinicom napusti položaj, hrvatski oficir je ispalio metak u nesrećnog mladića. Zarobljeni danski vojnici i Srbi u Dubici bili su živi štit Hrvatima, natjerani da idu pred njihovim tenkovima

“Kad je riječ o Kninu, taj grad je bio vrlo snažno granatiran kako bi se Krajini 'odsjekla glava' i tako što prije onemogućio otpor na drugim okupiranim područjima”, pisao je hrvatski nedjeljnik “Globus” 7. avgusta 1995. godine, citirajući šta je rekla grupa generala Glavnog stožera HV, s kojima je tada vođen razgovor o pojedinostima operacije “Oluja”, čiji su “pothvati” u čišćenju Srba dočekani sa ushićenjem.

O akciji hrvatske vojske pisale su i druge novine, oslanjajući se na dokumente UN i izjave međunarodnih zvaničnika. List “Naša borba” kaže da je četvrtog avgusta 1995. počela dugo pripremana ofanziva masovnih razmera na RSK i da su snage bosanske vlade prešle iz bihačke enklave u RS da bi se pridružile hrvatskoj vojsci. Radilo se “o kombinovanoj operaciji bosanske i hrvatske vojske”, kako je izjavio predstavnik UN.

Prema “Politikinom” pregledu događaja, artiljerijsko-raketni udari izvođeni su sinhronizovano na Knin, Benkovac, Obrovac, Glinu i Petrinju, kako na vojne tako i na civilne objekte. Na Knin su ispaljivane granate svakih pet minuta, navodi se u izveštaju UNKRO-a. Pogođena je bolnica u Kninu i bolnički krug u Glini. Hrvatski borbeni avioni obrušavao se i na sanitetsko vozilo koje je evakuisalo pacijente.

Srbi i Danci živi štit Hrvatima

Plavi šlemovi su se povukli, a kanadski vojnici su nasilno odvođeni u Zadar, kenijski u Split. Kada je kanadski narednik Klaus Gamborg odbio da sa svojom jedinicom napusti položaj, hrvatski oficir je ispalio metak u nesrećnog mladića. Zarobljeni danski vojnici u Dubici, zajedno sa zarobljenim srpskim vojnicima, upotrebljeni su kao živi štit. Išli su ispred hrvatskih tenkova, kako je to u svom izveštaju generalnom sekretaru navela komanda UNKRO-a, uz napomenu da su sve "postaje" UN uništene.

Istoričar Holanđanin Jan Balast sa svojim zemljakom Stefanom Baldom, pripadnikom odeljenja UN za humanitarna pitanja, govorio je o svojim iskustvima u emisiji holandskog radija u Amsterdamu 16. decembra 1996. Oni su tom prilikom izjavili:

"Vojnici i oficiri UN sve vreme znali su za masakre nad civilima, u kojima je prema njihovim procenama ubijeno između 200 i 300 Srba... Napad na kolonu srpskih izbeglica dogodio se 8. avgusta 1995. godine, ali, nažalost, za ovu tragediju izgleda da niko nije bio naročito zainteresovan, pa ni u medijima nikada ništa nije objavljeno... Sva pažnja međunarodne javnosti tada je bila usmerena na muslimanske enklave Bihać, Žepu i Srebrenicu."

(Tako se tek kasnije moglo zaključiti da je srebrenička "operacija" praktično podmetnuta da se realizuje u vreme etničkog čišćenja Srpske Krajine u Hrvatskoj, kako ova ne bi izazvala podozrenje u međunarodnoj javnosti. Otuda i tada veoma šturi publicitet tom biblijskom egzodusu Srba, ne samo u svetu nego i u Srbiji).

Љon Kori je napad na Krajinu prokomentarisao na sledeći način:" Hrvatska je izvela najveću ratnu operaciju u Evropi, od kraja Drugog svetskog rata". Tuđman je obavestio UNKRO o nameravanoj ofanzivi, a ova komanda je o tome obavestila Vrhovni štab srpske vojske jedan sat pre početka ofanzive. Komandant UNKRO-a general Žanvije, brinuo je svoju brigu, izjavivši:

"Razmatramo blisku vazдушnu podršku za zaštitu naših snaga".

Međutim, avioni NATO-a izvodili su operacije u vazduhu paralelno sa hrvatskim snagama na kopnu, tako da su obe činile jedinstvenu celinu. Ispoljivali su rakete na radarske uređaje srpske vojske, a prema rečima portparola UNKRO-a, to je urađeno "na zahtev UN". Znači da se nije radilo o obmani UN, kako je izjavio Jasuši Akaši.

Posle 36 časova borbe, Hrvatska vojska je ušla u Knin. Predstavnici UN izjavili su "da su kninske ulice bile prepune tela ubijenih civila". Srpski narod u Krajini bio je suočen sa dilemom, koju je plastično predočio francuski general u Sarajevu: "Pripremiti kofer ili mrtvački sanduk".

Zaštitu srpskom narodu nije pružio ni Beograd, u duhu obećanja datog kada je usvajan Vensov plan, ni UNKRO na što je bio obavezan prema rezolucijama Saveta bezbednosti i na osnovu Vensovog plana. Žrtvovan je ceo jedan narod. Otpočeo je egzodus biblijskih razmera, koji je u stvari bio dovršetak genocidnog procesa, otpočetog 1941. godine.

Potresne slike kolone izbjeglica

Potresne slike o koloni više od 200.000 izbjeglica obišle su svet, ali nisu uzbudile svetsku javnost. Na putu za Bosnu kolona je bila izložena artiljerijskoj vatri i gađanju iz aviona. Portparol UNKRO-a Kris Janevski izjavio je da su između Petrovca i Ključa na kolone izbeglica ispaljene granate. Izveštaj komande UNKRO-a glasio je: "Razaraju se bolnice i stambene zgrade, pljačka se i pali sistematski imovina Srba". Predstavnik Visokog komesarijata za izbeglice u svom izveštaju navodi da su prilikom prolaska kroz Sisak izbeglice bile kamenovane.

Karl Bilt nazvao je agresiju na RSK pravim imenom - "teroristički akt" i dodao da bi "hrvatski predsednik Tuđman mogao biti optužen za ratne zločine". Protest su uputile grčka, ruska i britanska vlada, ali su njihove izjave neutralisane izjavama američkih i nemačkih državnika, Kola i Klintonu, da će taj potez Hrvatske "deblokirati krizu u Bosni". Izrazili su "žaljenje" zbog žrtava, ali ne i osudu.

Tih dana je čak vršen pokušaj da se odvrti pažnja svetske javnosti od zločina Hrvatske vojske isticanjem u prvi plan "otkrivanja" iz satelitskih osmatračnica masovnih grobnica oko Srebrenice. Predsednik Milošević je u razgovoru sa Stoltenbergom naglašavao "da Hrvatska predstavlja najveću opasnost po mir na Balkanu", ali od tih konstatacija nema koristi za Srbe iz Krajine.

Stradao je cio jedan narod i egzodusom najuren u neizvjesnost zahvaljujući politici u ostvarivanju cilja - čišćenjem Hrvatske od Srba istrebljivanjem i progonom.

Za preduzimanje globalne ofanzive na RSK Tuđman je dobio podršku od Izetbegovića kada su u Splitu sklopili vojni savez. Tada je usvojena i "Splitska deklaracija" koja polazi od teza da je rat u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini jedinstven poduhvat, i na toj osnovi, uz pomoć stranih privatnih vojnih firmi,

razrađena je strategija globalne operacije. Drugi sastanak Tuđman i Izetbegović održali su na Brionima nedelju dana pre početka "Oluje".

"Zeleno svetlo" za početak ofanzive ipak je dao Vašington, pod uslovom da se svi izvede "brzo i čisto", što su potvrdile mnoge diplomate NATO-a, pa i sam državni sekretar za odbranu, Vilijam Peri, ministar inostranih poslova Hrvatske, Mate Granić, je 6. avgusta 1995. izjavio: "Sjedinjene Američke Države su dale Hrvatskoj savjet kako da izvrše masovni napad na Srbe iz Krajine".

Štampa je tih dana zabeležila i posetu Pitera Galbrajta Beogradu, dan pre napada na Knin. Vodio je duge razgovore sa Slobodanom Miloševićem. Milan Martić, tadašnji predsednik RSK, u intervjuu je, pored ostalog, rekao: "Mi smo bukvalno predani, doživjeli smo bukvalno najveće moguće poniženje: tako smo proglašeni i neborcima, kukavicama, izdajnicima, a to apsolutno ne odgovara istini".

Krajina crvena od srpske krvi

Bez obzira na to uz čiju pomoć i na koji način, ali Hrvatska je proterivanjem Srba ostvarila svoj vekovni san - etnički čistu državu. To što su pri tome pomagači doživeli težak moralni pad, spada u drugu vrstu analize njihovih motiva. Ovde je najbitniji zaključak da je stradao ceo jedan narod i egzodusom poslat u neizvesnost. Uspeh hrvatske politike i vojske u ovom ratu u ostvarenju cilja - čišćenja Hrvatske od Srba ubijanjem i proterivanjem mogao se dogoditi, između ostalog, i zato što genocid nad Srbima u Hrvatskoj 1941. nikad nije kažnjen.

Tuđmanove istrebljivačke namere nisu bile nepoznate diplomatskim krugovima u svetu. Američki ambasador u Bugarskoj Dejvid Fišer stekao utiske o Tuđmanu na konferenciji diplomatskog kora u Nemačkoj 1989. godine. Tada je ovaj Hrvat izjavio da "kada on bude postao (ne ako bude postao) predsednik Hrvatske, tlo u Krajini postaće crveno od srpske krvi. Tada mi je bilo jasno da postoji politička mržnja koja kad-tad mora izaći na videlo".

Ipak, niiskusni političari i diplomati nisu, izgleda, do kraja upoznali Tuđmanove namere. Zato se i moglo desiti tek nakon neposredne opservacije događaja u "Oluji" da američki ambasador u Hrvatskoj Piter Galbrajt, podstaknut učestalim mišljenjem da su Srbi dobrovoljno napustili Hrvatsku, izjavi: "To je neprihvatljiv stav. Oni Hrvatsku nisu napustili dobrovoljno - otišli su uoči i posle vojne akcije".

Svetske diplomate tek naknadno počinju da shvataju krajnji cilj Tuđmana da Srbe protera iz svih predala avnojske Hrvatske, uključujući i istočnu Slavoniju i Baranju, gde je trebalo da nađu utočište i lokalni i preostali Srbi iz drugih krajinskih oblasti. Nije nepoznata ni težnja Hrvatske da se proširi do Drine, na šta upozorava i američki ambasador u Hrvatskoj Mongomeri izjavom zagrebačkom "Tjedniku": "Iz Zagreba se mora jasno reći bosanskohercegovačkim Hrvatima da nema nikakvih izgleda za pripajanje delova BiH... To znači da moraju prestati sve pojave koje bi težile nekakvoj velikoj Hrvatskoj".

Tuđmanove velikodržavne ambicije kada je nacionalizam javno osuđivan kamuflirane su preuzimanjem Huntingtonove teorije o neizbežnom sukobu civilizacija. To je znalački uočio i tadašnji predsjednik Hrvatske akademije nauka i umetnosti Ivan Supek, koji u "Nacionalu" 8. oktobra 1997. ističe: "Dok je bio mladić dr Tuđman je vjerovao da je svjetska povijest historija klasnih borbi, sada su mu civilizacije zamijenile klase, pa na snazi ostaje ista logika s neizbežnim ratovima, neprijateljima, mržnjama do istrebljenja vašeg ili našeg".

Jasno je da Tuđman nije odustajao od uvođenja Hrvatske podelom BiH, jer je navodno, neizbežan sukob islamista i katolika u Federaciji BiH, čime je izazivao reakcije ne samo naučne nego i političke javnosti.

O tome Supek piše: "Hrvatska ne bi danas bila izložena američkim i europskim pritiscima da nije otpočeta bila vođena pogrešnom politikom, osobeno nacionalizmom sa natruhama ustaštva i planom diobe Bosne i Hercegovine, a u tome je prilično ustrajala, unatoč iznuđenim deklaracijama i potpisanim međunarodnim ugovorima":

U intervjuu povodom odlaska iz Jugoslavije, portparol UN i Haškog tribunala Suzan Manuel je najavila: "Srbi u Hrvatskoj su velika tragedija... Ono što se dogodilo sa RSK je ogromna tragedija i za UN. Lično ne mogu da shvatim da je to moglo da se desi... Mi smo došli ovde kao mirotvorci, a desilo se da je neko dobio rat, a neko izgubio rat... Hrvatska je dobila rat. Ali ono što se dogodilo u sektoru "Zapad", "Sever" i "Jug" 1995. mislim na zbivanja u zapadnoj Slavoniji i kasnije u kninskoj regiji, neshvatljivo je. To je užasna tragedija velikih razmera..."

Objašnjavajući kako se to moglo dogoditi na očima UN, Suzan Manuel navodi neke od zakulisnih radnji: "Dok smo naivno verovali da se događa neki napredak, u vreme embarga za naoružanja, Hrvatska, se, zapravo, iza naših leđa naoružavala. Istovremeno na scenu stupa real-politika, koja se sastojala u tome što su SAD, u svakom pogledu, pomagale i podržavale Hrvatsku da vojno reši problem celovitosti svoje teritorije. Bilo kako, istorija će oceniti, da li je to bilo legalno ili nije, ali ja lično osećam da smo mi iz UN bili iskorišćeni na jedan kompromitujući način".

Stradanje Srba još nije osvijetljeno kao tragedija jednog naroda i genocidni akt državnog terorizma Hrvatske. Svijet tek sada počinje da shvata greške počinjene prema srpskom narodu

Zločini nad Srbima u Hrvatskoj počeli su još 1990. Prvo su to bile pretnje i zastrašivanja, zatim pojedinačna ubistva, zlostavljanja i otpuštanja sa posla, šikaniranje porodica vojnih lica, miniranje srpskih kuća, uništavanje crkvenih objekata, mučenje i ubijanje zarobljenika, bombardovanje naselja, mučka i svirepa masovna ubijanja, noćne likvidacije, klanje nemoćnih i bolesnih, bombardovanja kolona izbeglica uz primenu ustaških i nacističkih metoda.

Za mnoga pojedinačna i grupna ubijanja Srba postoje svedočenja i izveštaji domaćih i međunarodnih humanitarnih organizacija i javnih publikacija. Međutim, najveći zločin je progon čitavog jednog naroda sa svojih ognjišta, na zalasku 20. veka, usred Evrope. Egzodus Srba iz Hrvatske još nije osvetljen ni od domaće ni svetske javnosti kao biblijska tragedija jednog naroda i genocidni akt državnog terorizma Hrvatske. Tek se sagledavaju razmere te tragedije kad se evidentiraju sudbine izbeglica iz Hrvatske koje se još nisu nigde udomile, od kojih svakodnevno umiru starci i deca, iseljavaju se porodice na daleke kontinente, odakle se neki nikad neće vratiti.

S mržnjom komšiluk nemoguć

Samo za nešto više od 48 sati, 5. i 6. avgusta 1995. godine, prostor severne Dalmacije, Like, Korduna i Banije napustilo je preko 90 odsto tamošnjih Srba. Iznani su iz zemlje na kojoj su pre njih njihovi preci živeli više stotina godina "čuvajući teško svoje ime, vjeru, kulturu i kuću".

Mnogi u svetu tek počinju da shvataju počinjene greške prema srpskom narodu u Hrvatskoj, jer su svedoci produžetka terora nad preostalim Srbima i malobrojnim povratnicima, koji se zato takođe moraju iseliti, i to čine svakodnevno. Tako Hrvatska ima šansu da postane jedina etnički čista država u Evropi, pa ostaje pitanje kud a i na koga će usmeriti nakupljenu mržnju i kako će sa nacionalističkom i šovinističkom svešću i kulturom sarađivati sa susedima i svetom.

Prema zvaničnom izveštaju "Veritasa" (Dokumentaciono informacionog centra za postradale u RSK), na spisku poginulih i nastradalih nalazi se 7.025 srpskih lica u ratu 1990-1995. u Hrvatskoj. Kriterijum za razlikovanje poginulih i nestalih je "predaja posmrtnih ostataka porodici". Ako porodica nije još preuzela posmrtnu ostatak, lice je svrstano među nestala. Po tom kriterijumu, na listi nestalih nalazi se ukupno 2.970 lica.

Na "Veritasovom" spisku nestalih samo iz "Oluje" nalazi se 1.805 lica, a prema hrvatskim podacima u akciji "Oluja" je pokopano 911 tela, od kojih je identifikovano samo 163. Na spisku nestalih iz akcije

"Bljesak" i "Oluja" je još 1.039 lica, a ukupan broj nestalih je 2.891 ako se uzme u obzir broj registrovanih poginulih prema hrvatskim podacima.

Haški sud je do sada optužio samo jednog Srbina iz Krajine za ratni zločin (Milan Martić), a prema dokumentovanim izvorima, ako pravda bude zadovoljena, i u ovom ratu zločine nad Srbima je, pored rukovodstva, činilo na stotine Hrvata. Nažalost, do sada je sud u Hagu optužio samo nekoliko hrvatskih zvaničnika, među kojima i "slavnog" generala Antu Gotovinu.

Prema podacima "Veritasa", samo u vreme "Oluje" i posle te akcije ubijeno je ili nestalo preko 2.000 Srba Krajišnika. Većinom su to bile stare i iznemogle osobe koje nisu imale snage i želje da pred kraj životnog puta napuste svoje domove, pa su u svojim dvorištima mirno dočekale svoje ubice Hrvate.

Posmatrači međunarodne zajednice i predstavnici humanitarnih organizacija zabeležili su da je po završetku vojnih operacija, spaljeno ili porušeno dinamitom preko 80 odsto srpskih kuća, uz prethodnu temeljitu pljačku. "Ubistva srpskih civila, koji su poverovali pozivu hrvatskog predsednika Franje Tuđmana da ostanu mirno kod svojih kuća, po svireposti i cinizmu sasvim su ličila na ona od prije pola vijeka, koja su izvodile hrvatske ustaše, često očevi i djedovi ovih najnovijih ubica" (Veritas).

U predvečerje rata profesor Jovan Rašković, predsednik Srpske demokratske stranke, upozoravao je na teror nad Srbima: "Najprije smo diskriminirani da bi se uskoro diskriminacija pretvorila u teror i proganjanje naših članova i funkcionera. U isto vrijeme se članovi SDS masovno otpuštaju s posla i iseljavaju pod terorom. Njihova imovina se uništava. Prema našoj procjeni i sigurnoj evidenciji, srušeno je ili konačno oštećeno više od pet hiljada kuća i stanova članova naše stranke. Nema poštovanja prema imovini naših ljudi. U četiri hiljade stanova članova SDS bespravno su se uselili Hrvati, bez ikakvih poteškoća i sa blagoslovom vlasti."

Čišćenje ne prestaje

Prema analizama i izveštajima raznih organizacija za ljudska prava, u ratu 1991-1995. Hrvati, sticajem okolnosti, nisu ubili preko milion Srba (kao u prošlom), ali metodi obračuna sa starim i nemoćnim ili sa zarobljenim srpskim borcima bili su isti kao i u prethodnom ratu, prepuni nečuvene surovosti i nekrofilnog cinizma. I posle više godina od završetka rata, etnička metla u Hrvatskoj ne prestaje da radi. Pale se i ruše preostale srpske kuće, otima se imovina povratnika, a oni se terorišu i ubijaju.

Hrvatska čisti i tragove srpskog vekovnog postojanja, pa se u Krajini naknadno pljačkaju srpske crkve i manastiri, a groblja devastiraju. Iz istih i drugih izvora saznaje se o premlaćivanju i ubijanju Srba povratnika i sistematskom teroru nad Srbima u istočnoj Slavoniji, Baranji i Kninskoj regiji.

Masovna otpuštanja s posla, brisanje Srba iz Ustava i druge metode istovjetne su onima iz NDH 1941. Terorisanje se okomilo na pripadnike JNA i članove njihovih porodica.

Individualni zločini nad Srbima, masovna otpuštanja s posla, a zatim i izbacivanje Srba iz Ustava Republike Hrvatske, bili su snažni indikatori u kom pravcu se kreće politika Hrvatske. Bio je to istovetan proces kao i onaj 1941. koji je preduzela NDH. Prvi leševi masakriranih Srba u Slavoniji 1991. koji su plovili Savom, popaljene srpske kuće i uništena imovina nisu se pojavili na TV ekranima, pa nisu uzbudili svetsku, a ni domaću javnost. Prećutkivano je sve "kako se ne bi uznemirila javnost" i poremetila slika "o bratstvu i jedinstvu".

"Na terenu je, međutim, otpočela da se uzdiže maligna spirala zločina i osvete. Istraživači genocida su jedinstveni da se organizovani genocid nad jednim narodom ili grupom, može počinuti samo jedanput, svaki drugi pokušaj pretvara se u bespoštedni rat. Psihološki faktor je tu odlučujući. Narod, osuđen kolektivno na smrt, nema šta u borbi da izgubi".

JNA "četnička vojska"

Organizovano terorisanje Srba u Hrvatskoj vršeno je od 1990. godine. Ono se u velikoj meri okomilo i na pripadnike JNA srpske nacionalnosti. Ministarstvo odbrane Hrvatske izdalo je akt pod nazivom: "Upute o zadacima, organiziranju i djelovanju odreda narodne zaštite Republike Hrvatske", u kome je JNA prikazana kao "četnička okupatorska vojska". Manjim grupama od 5 do 10 ljudi stavljeno je u zadatak da "malim" stvarima "otjeraju JNA u svoju Srbiju". Konkretni zadaci pobrojani su u deset tačaka, gde, između ostalog, stoji:

"Parkirajte vaša vozila tako da ne mogu izlaziti sa svojim, ispraznite im zrak u gumama... Gurnite im čačkalice u brave njihovih stanova da ne mogu ući... Budite ih noću telefonom svakih pola sata. Ne razgovarajte s njima i članovima njihovih obitelji. Nemojte im pomagati u bilo čemu... Ne dozvolite da se vaša djeca igraju sa njihovom... Jednostavno im pokažite da su nepoželjni. I oni imaju živce, dugo neće izdržati".

Dana 22. avgusta 1991. godine, snage MUP-a Hrvatske izvršile su masakr civilnog stanovništva u selu Kinjačku u blizini Siska. Napad na Okučane i područja Pakraca izvršen je 15. avgusta, a zatim su se borbe proširile u pravcu Grubišnog polja i Podravske slatine. Zarobljeni hrvatski vojnici otvoreno su govorili o zločinima kao "herojskim podvizima"; u kukuružištu kod Jankovaca zaklali su 65 Srba, u Svinjarevu - 25. U selu Satinu, u tamošnjoj klanici, izmasakrirano je 20 Srba, koji su potom u komadima bačeni u Dunav.

Dana 22. septembra 1991. godine snage MUP-a Hrvatske su u Dalmaciji pribegle i ucenama prema ženama i deci porodica srpskih oficira. Iz kriznih žarišta, pod terorom, već tada je došlo do masovnog egzodusa srpskog stanovništva.

Krajem oktobra 1991. hrvatske snage razorile su do temelja 18 nebranjenih i nezaštićenih srpskih sela na području Grubišnog polja, a narod nagnali u zbegove po šumama i u izbeglištvu. Narednih dana iseljeno je daljih 27 srpskih sela na području Papuka i Psunja. "Povlači se narod, a ko nije uspeo da izbegne, ubijen je, zaklan, masakriran", glasili su izveštaji JNA. U decembru 1991. usledio je najveći egzodus Srba iz zapadne Slavonije. Nepregledne kolone civila, njih oko 25.000 kretale su se od sela Bučja ka Banjoj Luci. Ispražnjena su 23 sela, a zatim su ih pripadnici ZNG (Zbora narodne garde) spalili do temelja. U Mašićkoj šagovini 19. decembra zaklano je 68 zarobljenih Srba. (citati iz dela dr Smilje Avramov, "Postherojski rat Zapada protiv Jugoslavije").

Rezolucijom 762 Saveta bezbednosti obeležena je zona srpske Krajine pod zaštitom UNPROFOR-a, a već 21. juna 1992. Hrvatska vojska je prodrla nekoliko kilometara u tu zonu u blizini Drniša. Na Miljevačkom platou zarobljen je veći broj srpskih vojnika koji su sprovedeni u zatvor u Šibeniku, gde su zverski mučeni. Tela pobijenih vojnika sahranjivana su bez označavanja u više masovnih raka sa po 7 do 50 leševa. Komanda Hrvatske vojske odbila je zahtjeve UNPROFOR-a da se povuče na ranije položaje.

Dana 20. juna 1992. u mestu Ljut, uz prisustvo predstavnika UNPROFOR-a pronađeno je u jami zatrpanoj smećem 20 izmasakriranih tela vojnika JNA. Njihova ekshumacija je nastavljena 20. avgusta.

Pripadnici UN otkrili su masovne grobnice u Krajini. Helsinška federacija za ljudska prava saopštila je, u Beču 21. avgusta, da u Krajini postoje masovne grobnice ubijenih Srba. Govoreći o ratnim zločinima koje su počinile hrvatske snage, portparol UN u Zagrebu, Krist Ganes izjavio je: "Civilna policija UN u sredu našla je četiri tela u selu Žargović kod Knina. Tri leša bila su muška sa rupom u glavi... Telo četvrte osobe bilo je izmasakrirano da se ne može utvrditi ni pol", pisala je "Politika" 19. avgusta 1995. godine.

Masovna ubijanja nastavljena

Hrvatsku ofanzivu pratili su masovni zločini, a nad zaostalim stanovništvom izvršen je najsvirepiji zločin; paljene su kuće u kojima su živi goreli njihovi vlasnici. U pismu protonamesnika Srpsko-pravoslavne parohije u Zagrebu Milenka Popovića, 18. avgusta 1995. svim ambasadama u Hrvatskoj navodi se: "Leševe po dvorištima kuća životinje raznose... Vojnici bacaju leševe u zapaljene kuće". U pismu generalnom sekretaru UN od 6. septembra on navodi: "Genocid se dovršava na malom broju preostalog stanovništva..."

Ubistva, paljenja i pljačkanja su nastavljena i po objavi završetka akcije 'Oluja'. Svakodnevno se pronalaze leševi ubijenih civila, koje niko ne sahranjuje... Opljačkano je i spaljeno najmanje 70 odsto srpske imovine na prostoru Dalmacije, Like, Banije i Korduna. Mnoga lica srpske nacionalnosti iz Krajine, koja su iz izbjegličkih kolona vraćena u hrvatske zatvore i logore, izložena su maltretiranjima i protiv njih je pokrenut istražni postupak bez ikakvih razloga", izveštavala je "Naša borba" 8. avgusta 1995. godine.

Mi Srbe nismo dijelili na vojnike i civile: oni su za nas bili isto. Nisam imao osjećaj da su to ljudi, nečiji očevi, braća, nečija djeca, izjavio je "Feralu" 1997. godine Miro Bajramović.

Bivši šef kriznog štaba u Gospiću Ante Karić, krajem 1991. godine uputio je pismo Franji Tuđmanu u kojem dramatično upozorava na zločine, razbojstva i nasilje u Lici...

"Već tada su međunarodne humanitarne organizacije evidentirale 120 ubijenih i nestalih građana srpske nacionalnosti, stradalih mimo ratnih sukoba u Gospiću i njegovoj okolini. Zabilježeno je da su najčešće noću odvođeni iz svojih stanova i kuća ili skloništa, te brutalno likvidirani i pokopani u masovne grobnice ili bacani u velebitske jame, uključujući i Paranovu, na području koncentracionog logora Jadovno iz doba NDH", pisao je "Feral tribjun" 22. avgusta 1997.

"U tom burnom ratnom vohoru nataložilo se svega i svačega. Pojavljuje se masovna ustaška struja i vojska sastavljena od domaćih i pridošlih. Masovno se okupljaju ustaški elementi, ljudi iz HOS-a, te razni iz emigracije, koji tobože dolaze u Liku po specijalnim zadacima. Svi ti elementi okupljaju se oko Tihomira Oreškovića i njegova brata Ivica, koji radi kod Josipa Perkovića u Ministarstvu obrane... Braća Oreškovići preuzeli su komandu nad policijom i nad službom za zaštitu ustavnog poretka, čiji djelatnici ne smiju ništa raditi bez znanja dotičnih.

Žene i djeca bacani u jame

"Tihomir Orešković", piše dalje Karić, "sastavio je vojnu policiju od najvećih kriminalaca, lopova i ustaških koljača. Nestanak Srba iz Gospića sigurno je njegova organizacija, i to, prema mojoj procjeni, dok smo ja i pukovnik Čavar bili u Zagrebu, kaže u pismu Ante Karić, koji je i sam izbjegao atentat.

Tihomir Orešković je, neposredno nakon Karićeva upozorenja državnom vrhu, bio smijenjen i uhapšen, zatim pušten iz zatvora nakon svega nekoliko dana, a sada je na dužnosti načelnika ličke općine Perušić".

Vodič "Feralovog" novinara na putu u okolini Gospića ukazuje na mesto gde se nalaze Mokra i Suva pećina".

"U Suhoj pećini... ubijena je skupina staraca, žena i djece koji su se iz obližnjih srpskih sela dali u zbijeg. Ta je skupina zasuta bombama i mecima iz automatskog oružja, da bi potom na ulaz špilje bila nagurana zemlja, kako bi se sakrili tragovi zločina. Špilje u Pećinskom poslije su navodno korištene kao masove grobnice u koje su bacana i tijela ubijenih na drugim mjestima".

List "Hrvatska ljevica" piše u broju od 31. oktobra 1997. godine o zločinima počinjenim nad Srbima u Hrvatskoj. Pored ostalog, te novine naglašavaju:

"Da su i sa hrvatske strane vršeni zločini još 1991. godine, pa i u akciji Maslenica 1992, zatim u akciji "Medački žep" 1993. godine, pa u "Bljesku" i "Oluji" 1995. godine i poslije njih, dobro znaju svi oni među nama koji nikako i ničim zločin ne odobravaju, a jednako ako i svi oni koji su te zločine, iz vrhova vlasti i vladajuće stranke, poticali i pokrivali".

"U 'Feralu', 'Tjedniku' i drugim novinama izišli su novi prilozi o zločinima u Vukovaru i prije početka sukoba, još 1990. kada su leševi ubijenih Srba plivali Dunavom, pa u Gospiću i Hrvatskom primorju, gdje su razbojnici iz redova merčepovaca likvidirali i 24 golobrada vojnika JNA, koji su zapravo bježali svojim kućama. Zna se dovoljno o ubijanju Srba u Osijeku, Sisku i drugim gradovima, kao i u Zagrebu".

"Nije osuđen ni Hrvat iz jednog sela kod Zadra, koji je upao u zatvor i ubio tri svoja susjeda Srbina. Nije kažnjen ni hrvatski policajac u Sisku koje je na mostu na Korani pobio 14 Srba, iako su se već bili

predali. Sudu nije priveden ni hrvatski vojnik koji je isto tako u zatvoru u Gorskom Kotaru pobio osmoricu Srba".

"Sve Srbe koji su u ime velikosrpstva ogrezli u zločinima, treba da stigne ruka pravde, ma gdje bili. Ali, i sve Hrvate, koji su ubijali u ime velikohrvatstva, a izvan regula oružanih sukoba zaraćenih vojski, mora stići zaslužena kazna".

U iskazu Mire Bajramovića, datom "Feralu", kako i zašto su ubijali, vidi se, komentariše list "Hrvatska ljevica", "monstruoznost jednog dijela društva ogrezlog u kriminalu i nemoralu svake vrste". Bajramović kaže: "Mi Srbe nismo dijelili na vojnike i civile... U ono vreme uopće nisam imao osjećaj da su Srbi ljudi kao i mi, da su i oni nečiji očevi, djeca, braća... Vladalo je tada veliko koristoljublje, opisuje Bajramović akcije MUP-a na pakračkom i gospićkom ratištu.

- Nas je tridesetak išlo pedeset metara ispred prvog tenka, mi smo čistili i likvidirali koga smo zatekli. Iza nas su išli neki koji su se nazivali merčepovcima, i koji su krali i palili kuće.

Merčep uzimao novac za sebe

"Merčep nam je govorio da Srbima otimamo sve, a da novac koji nađemo u njihovim kućama moramo predati u štab za kupovinu naoružanja. Međutim, Trusić, Merčep, Rukavina, zvan Pop i Nedeljko Posavac su dijelili novac između sebe".

Bajramović svedoči o načinima iznuđivanja priznanja zarobljenika:

"Palite zatvorenika plamenom iz boce plina i onda ga polijete ocatom, a to uglavnom radite po genitalijama i očima. Zatim, postoji mali induktor, poljski telefon, pa Srbima priključiš na to... Zatvorenicima se istovremeno u guzicu znao nagurati petožilni kabel, to bi im ostavili po par sati da ne mogu sjesti. Otvarane su im rane po kojima je prosipana sol ili ocat. Uglavnom nismo dozvoljavali da prestanu krvariti".

Miro Bajramović priznaje da je ubijao svojim rukama ali ne i na svoju ruku: "Ponavljam, iz Vrhovništva je bila naredba da se smanji postotak Srba u Gospiću..."

Svojim sam rukama ubio sedamdeset i dvoje ljudi, među njima je bilo i devet žena", kaže i pita "nije li zato doista zaslužio bar skroman kafić? Jer, ostali pripadnici njegove i sličnih postrojbi za vrijeme i nakon rata postali su pravi bogataši, a neki od njih - poput Merčepa - i istaknuti dužnosnici HDZ-a".

Kad bi "merčepovci" polazili u akciju čišćenja, naređenje je glasilo: "Bez zarobljenika, sve spaliti", izjavio je "Feral tribjunu" pripadnik Merčepove grupe, Igor Mikole.

Zanimljiv je iskaz Josipa Boljkovca, bivšeg ministra unutrašnjih poslova Hrvatske: "Rat se svakako mogao izbjeći. Jer, pazite: imali smo Srbe u policiji koji su prihvatili naš program, imali smo dio Hrvatske sa srpskim pučanstvom koji se nije bunio, imali smo predsjednika savezne vlade, imali smo generale Hrvate, pa čak i neke Srbe koji su bili spremni s nama surađivati..."

(Uvjerenje da se rat mogao izbjeći, Boljkovac neće promijeniti kasnije tvrdeći da "rat nije bio nužnost, nego stvar dogovora, a krajnji cilj je bila podjela Bosne i Hercegovine", zbog čega se ušlo u "rat po svaku cijenu", izjavio je, između ostalog, nedavno "Politici" Boljkovac, koji sada piše memoare. - Pr. M. M.)

Na nekom "strategijskom" nivou, po rezonovanju analitičara "Hrvatske ljevice", rat je imao dva važna cilja: "Podjela Bosne i Hercegovine i etničko čišćenje", nazvano još i "humanom razmjenom stanovništva".

Slično rezonuje i predsjednik Hrvatskog helsinškog odbora Zvonimir Čičak u svom obraćanju Udruženju književnika Mađarske u Budimpešti, o čemu piše list "24 časa" u broju od 20. marta 1998. On ističe da je u sukobu u bivšoj Jugoslaviji "priređen jedan krvavi rat radi opsesija dvojice pojedinaca prema kojima je Bosnu trebalo podijeliti, a ona se mogla podijeliti samo nožem, i nikako drugačije".

Planirani zločin

"Kada bi 'merčepovci' i njima slične grupe bili samo izuzeci i kriminalni ekscesi, onda bi to isto Vrhovništvo, što god ta riječ značila - još jučer protiv njih poduzelo odgovarajuće korake... Vrhovništvo, međutim, šuti. Tako se cijeli ovaj rat podvrgava temeljnoj redefiniciji koja će njegovu ,svetost' ozbiljno dovesti u pitanje.

Previše je masovnih smrti nedužnih ljudi, bezobzirne pljačke i mučenja, i previše je šutnje države i javnosti, da čovjek sebi ne postavi pitanje: Nije li to sve zajedno bio jedan smišljeni, planirani zločin?" Tako završava svoj osvrt na minuli rat u Hrvatskoj list "Hrvatska ljevica".

Hrvatski listovi "Feral tribjun", "Nacional", "Hrvatska ljevica" i neki drugi donose izveštaje i svedočenja o zločinima Merčepove grupe (16 pripadnika MUP-a) u Gospiću, Pakračkoj Poljani i drugde.

"Feral tribjun" od 8. rujna 1997. godine prenosi svedočenja pripadnika Merčepove grupe. Igor Mikole za akciju u Gospiću kazuje:

"Kada se polazilo u akciju, naređenje je obično glasilo: bez zarobljenika i sve spaliti! Mikole se sjeća da su jedan Nijemac, koga su zvali Saša i jedan Bosanac koji je živio u Njemačkoj, tukli zarobljenike, bušili im uši nožem te tako dolazili do imena ostalih osoba koje su bile interesantne. Na taj način bi se stvarao spisak osoba koji bi se dao na uvid Tomislavu Merčepu...

On osobno je, koliko se sjeća, ubio 5-6 dovedenih zarobljenika... obično su zarobljenici kopali rake za one koji su tog trenutka trebali biti likvidirani... Jednom prilikom vidio je u zatvorskom podrumu u Bujovici 11 ubijenih ljudi. Te ljude su ubili Miro Briševac, Piko, Saša Antić i Tonči Jurgec.

A onda su o smrti Saše (Aleksandra Antića koji je bio Srbin) odlučili Merčep, Branimir Glavaš, Stipe Spojić, Zvonko Trusić, Miro Briševac. Egzekutor je bio Mikole, što je, po njegovom mišljenju, bila provjera koliko je poslušan i spreman da izvrši naređenja. Da to nije učinio, misli da bi on bio sljedeći na redu".

Miroslav Briševac svedoči:

"Iz kombi vozila izvodili su po dva zarobljenika, dovodili ih do samog ulaza u podrum kuće i pucali po njima... Briševac u iskazu (pred inspektorom Ilijom Zalotom u Zagrebu 23. prosinca 1991. godine) veli da na mjestu događaja, u selu Bujevici, nije bilo posebne naredbe da se puca po zarobljenicima. Sve se podrazumijevalo, vidio je šta drugi rade, a onda se i sam priključio, da ne bi bio on taj koji nije sudjelovao, što bi po njegovoj procjeni moglo biti štetno i po njegov život".

Za dvojicu zarobljenika iz Gospića Briševac priča:

"Odvezli su ih kombijem na put između Gospića i Oštirja, a negdje na pola puta zaustavili su automobil nad nekakvom provalijom... izveli su prvo mlađega, doveli ga do provalije i svi iz raznog oružja (njih šest) pucali u njega, a kako je pao na samom rubu gurnuli su ga u provaliju. Poslije toga iznijeli su starijeg zarobljenika iz kombija jer nije mogao hodati od dobijenih batina, ponovo su pucali u njega, a nakon toga ga gurnuli u istu provaliju".

Munib Suljić (pripadnik MUP-a Hrvatske) u vezi sa odvođenjem ljudi sa zagrebačkog područja izjavio je:

"Sve naredbe u vezi sa provjerama stanova, oduzimanjem oružja i odvođenjem osoba iz stanova s područja Zagreba izdavao je Zvonko Trusić koji je ceduljice s ispisanim podacima ostavljao u kancelariji paviljona 22 na Zagrebačkom velesajmu. Onda koji bi prvi došao u kancelariju, dobio bi od njih tu cedulju i morao je izvršiti tražene provjere. Uхваćena je i izvjesna Marina u Rijeci i dovedena na Velesajam gdje je ispitivao Ćemal Paloš. Nakon toga je izjavio: Tata (Merčep) je rekao - za Poljanu. Pričalo se da je Marinin otac pripadnik KOS-a i da je iz tih razloga treba likvidirati".

Pljačka i tortura

Nebojša Hodak se vratio iz Minhena, gde je sa Milošem Savićem krao po trgovinama.

"S Mikolom hapsi Milenka Čukanovića, kod kojeg navodno pronalaze šajkaču s kokardom i molotovljeve koktele. Čukanovića ispituje i ubija Pavao Mlinarić koji je Hodaka prije vodio da krađu po inozemstvu".

Branku Velagiću, Srbinu iz Kutine oduzeli su kamion, automobil "mercedes", motocikl "java", traktor IMT, televizor, video i pola kilograma zlatnog nakita, što se sve skupa procjenjuje na oko 200.000 DM. Više puta je mučen u zatvoru u Pakračkoj Poljani. U iskazu inspektoru u Zagrebu on opisuje torturu:

"Naredili su mu da se skine, te uzeli pendrek koji je bio napravljen od kabla za struju i tukli ga po cijelom tijelu. U jednom momentu čovjek sa brkovima ugurao mu je pendrek u debelo crijevo, što je jako zaboljelo... tukli su ga čime su stigli... Pored njega na sličan način maltretirani su i ostali koji su

sa njim boravili u Pakračkoj Poljani... Jedne noći oko 2-3 sata ujutro iz te prostorije ga je izveo neki Tomi i uveo u drugu prostoriju. Odmah su ga počeli tući, a Tomi ga je snažno udario šakom po licu i slomio mu čeljust. Nakon toga skinuli su mu gornji dio odjeće, te je on morao mirno stajati, ostali su ga držali, a Tomi je uzeo nož, te ga nekoliko puta nožem zasjekao u predjelu lijevog i desnog pazuha".

U jesen 1990. godine, znatno prije bilo kakvih ratnih sukoba u Vukovaru, Tomislav Merčep šalje naružbu u Osijek da mu Branimir Glavaš pošalje određenu količinu "salame".

"Feral tribjun" od 22. oktobra 1997. godine donosi podatke o Merčepovim orgijama u Vukovaru. U vezi sa tim, Marin Vidić Bili (bivši poverenik hrvatske vlade za Vukovar) uputio je i obrazložio pismo poslato u leto 1991. hrvatskim vlastima i opoziciji:

"Istraga neće imati smisla ako zaobiđete činjenicu da je kompletan hrvatski politički vrh bio na vrijeme obaviješten o tome da su u Vukovaru i prije početka rata počinjeni mnogi zločini, ali da su iz nekog morbidnog pragmatizma vlasti to prešutjele, a opozicija zabila glavu u pijesak".

Faksimil dokumenta pokazuje kako je Tomislav Merčep naručivao od Branimira Glavaša eksploziv ("salamu"), i to u jesen 1990. godine, znatno pre ikakvih ratnih operacija.

"Nakon toga letjele su u zrak srpske kuće i kafići". Merčepu se pripisuje da je eksploziv koristio za dizanje u vazduh kafića: "Krajišnik", "Sarajka", "Tufo", "Brdo", "Mali raj", "Popaj", "Točak", "Čokot bar" i "Šid", kao i hemijske čistionice u vlasništvu Mikija Stojkovića, te brojnih kuća pripadnika srpske nacionalnosti.

Zastrašivanje eksplozijama

"Svi ti objekti su minirani između 15. travnja i 30. srpnja 1991. godine" i to je, po pisanju Marina Vidića Bilog, između ostalog, stvaralo "psihozu straha među hrvatskim i srpskim pučanstvom, što je rezultiralo masovnim bježanjem iz grada... Vukovar je u tom razdoblju napustilo 13.734 stanovnika srpske nacionalnosti. Najveći dio njih taj je grad napustilo prije 1. kolovoza 1991. godine, dakle upravo u vrijeme kada je njime u potpunosti upravljao Merčep".

O tom vremenu jedna svedokinja ispričala je "Feralovom novinaru sledeće:

"Već oko tri popodne, čim bi se ljudi vratili s posla, grad je postajao sablasno pust. Kad bi se smračilo, ljudi bi odlazili u podrume. Nije bilo noći da gradom ne odjekne kakva eksplozija ili da se ne čuju rafali. Kad ste čuli noćnu škripu automobilskih kočnica u blizini vaše kuće, mogli ste biti sigurni da će za nekoliko minuta odjeknuti eksplozija.

Pucalo se po kućama, a stalne telefonske prijetnje bile su razlogom da mnogi napuste Vukovar. Ti su odlasci postali masovni nakon što se pročulo o noćnim privođenjima i nestancima ljudi".

Nakon pada Vukovara, sam Merčep je izjavio novinaru:

"Učinio sam koliko sam mogao, ali ne i koliko sam namjeravao. Trebalo je još očistiti Petrovu Goru od ljudi koji su dobili oružje, staviti ih pod kontrolu i učvrstiti prostor između Bogdanovaca i Sajmišta. Meni je to bilo na umu, ali nisam to stigao učiniti. Ostalo je bilo očišćeno".

Samo u periodu od 10. juna do 13. avgusta 1991, prema iskazu svedoka (rodbine nestalih), "u Vukovaru je uhapšeno, a potom nestalo 14 Srba. Oni su prvo bili ispitani, fizički zlostavljani i mučeni, a kao njihovi isljednici uz Merčepa spominju se i Nebojša Hodak, Siniša Rimac i Igor Mikole, kao glavni akteri zbivanja u Pakračkoj poljani i na gospićkom bojištu".

Hrvatski državni vrh ne može poreći da o Merčepovoj torturi u Vukovaru nije bio obavešten.

"Uostalom, predsjednik Tuđman je 24. srpnja 1991. zajedno sa Gojkom Šuškom, Vladimirom Šeksom i Slavkom Degoricijem, posjetio Vukovar i mogao se uvjeriti kakvo stanje ondje vlada", piše "Feral" i nastavlja:

Kad je sve prevršilo meru, Merčep je na kraju smenjen i prebačen helikopterom u Zagreb, "ali u hrvatskom državnom vrhu tada nije bilo volje da se na već dostupne činjenice odlučno reagira. Merčep je, kao što je već dobro poznato, tada postavljen za savjetnika u Ministarstvu unutrašnjih poslova, nakon čega su uslijedili njegovi pohodi na gospićkom ratištu i Pakračkoj poljani".

"Nacional" od 17. oktobra 1997. godine donosi zabilješke merčepovca Mije Jojića o Pakračkoj poljani i akcijama koje je tamo provodilo 17 merčepovaca. Prvi mu je napad bio na selo Kukujevce, o čemu

on Mijo, u novembru 1991. piše. (Čudno, dospio je u islednički zatvor u kome stavlja na papir svoje utiske iz "bojišnice".

"Nailaze prve kuće, neke spaljene od prije. To se vidi po crnim zgarištima uz koja prolazimo. Pomalo nailazimo na kuće iz kojih suklja plamen. Zapalio ih protivavionac ili top. Dečki oko mene imaju zapaljive metke, puca se po kućama, pali se. Iza idu lešinari zagrebački sa kombijem. Iznose se televizori i ostala tehnička roba. Spašavaju kožu.

Interesantno u čije ime i zašto? Zapaljena staja. Iz se suklja plamen, stoka riče, cvile svinje. Užas. Iz jedne kuće čujem starca kojem je upala grupa lešinara. Viče: Ja sam za Jugoslaviju. Zaspao je zauvijek. U jednoj kući dreka i pucnjava, našli su četnika. Dva lešinara ušla, svaki sa svoje strane, i od straha se međusobno poranjivali.

E sad to na cesti i nije kolona već grupa i horda koja je lako mogla postati bacačko i topovsko meso. A da je i mitraljez bio mislim da bi platili...

Merčep puca na toranj crkve

Prolazimo pola sela, puca se, netko naređuje prestanak paljbe no pucnjava ne jenjava. Netko se iživljava a netko puca iz straha. Dolazimo do crkve. Slovenac sa RB-om puca u toranj. Pogađa. Tapšu ga po ramenu. Crkva je pravoslavna, ne bih je dirao. Merčep puca iz topa. Toranj opet pogođen. Užas u meni, neka gorčina. Razmišljam koliko znoja i truda ljudi uložili u sve te kuće i imanja. I što mi je sve to trebalo (nazdravlje).

Izmičemo iz Kukujevaca. Za nama palež. Već je mrak. Samo odsjaj na nebu i dim govori da je tuda prošla vojska koja nije imala milosti ni rašta. Otpora nije bilo. Ulazimo u hrvatsko selo odmah iza Kukujevaca. Tenkovi naprijed i transporter, ostraga mi borci. "Jaki borci". Umorni, bez kondicije. Raspoređujemo se oko kuća. Ulazim kraj jedne kuće, sirotinjske, šćućurim se pod verandu. Tamo je već grupa naših. Života nema.

Međutim, stoka je u štali, pas crni na lancu cvili kao da moli da ga pustimo. Ja ga pustim. Skače sretno a zatim se vraća nazad pod kokošinjac gdje inače obitava. Netko viče: nemojte piti vodu, možda je otrovana. Borci ne slušaju, piju. Žedni su, umorni. Traže nas bacačem. Čujemo zvižduk granate i detonacije sve bliže. Razmišljam, bože hoće li me baš ovdje strefiti i raznijeti zalutala granata. Čekamo šćućureni daljnje naredbe, još malo pa smo u Lipiku..."

Hrvatski "domoljub" Tomislav Merčep, razočaran što nije adekvatno nagrađen za svoje zasluge u "domovinskom ratu", odlučio je da progovori javno da se "netko u ovoj državi sjeti da i ja postojim", kaže u izjavi "Feral tribjunu", oktobra 1977.

Slikovitu, alegorijsku ispovest bivšeg policijskog činovnika - izvršioca naloga za ubijanje Srba, Tomislava Merčepa, zabeležio je "Feral tribjun" u broju od 8. oktobra 1997. godine. Razočaran neadekvatnom nagradom za ratne zasluge, ovaj ogrezli ubica odlučio je da kaže "istinu" o tome šta se događalo o Pakračkoj Poljani i ko je iz Zagreba izdavao naređenja.

Prenosimo deo njegovog iskaza "Feralu" pod naslovom "Kako smo sadili tulipane u Pakračkoj Poljani"? Ispovest uvređenog "branitelja hrvatstva", morbidna sama po sebi, istovremeno je i slika bolesnog duha slika izživljavanja nad žrtvama i ruganjem. Njegovo kazivanje kako su dovođeni, mučeni i ubijani zarobljeni i pohvatani Srbi, svojevrsni je sadizam koji ne ublažava ni alegorična priča.

"Noćas očistite sva ta govna!"

"Ivan Vekić je, veli, tada bio ministar unutrašnjih poslova Hrvatske i on je sve znao. Nije osobno sudjelovao u sađenju cvijeća, ali čitao je sve što smo mu pisali u izvještajima, premda je većina informacija priopćavana usmeno. On je znao za svaku sadnicu, jer je bio ministar i bio je za nas karizmatična osoba. Nekoliko puta nam je rekao:

"Noćas očistite sva ta govna!"

To je značilo da se posade sve mladice iz skladišta.

Ako nisi učinio što je naređeno, bio si automatski neprijatelj čistog okoliša...

Teško da je koja sadnica u to vrijeme mogla biti nezasađena, jer ne vele badava - kud mi prođemo tuda trava ne raste.

Samo cvijeće... sjeme tulipana dovoženo je u Poljanu iz Zagreba, a dovozili su ih svi koji su bili u mom bližem okruženju: Rimac, Suljić, Mikola, Hodak. I ja sam osobno dovezio sjeme.

Radili smo u dvije grupe. Jedna je dovozila sjeme s Velesajma (u Zagrebu), a druga je odvajala, sortirala i slagala sjeme, pa ga odvozila dalje..."

"Relativna je stvar koliko smo dugo držali mladice u stakleniku. To je zavisilo o tome za koje vrijeme bismo ih uspjeli uzgojiti do veličine pogodne za presađivanje. Većinom smo ih prije presađivanja držali između deset i petnaest dana. neke i duže, recimo tulipane, ili cinije, begonije, pelargonije..."

Kada bi se nakupilo sadnica više nego što smo mogli posaditi, pomagalo nam je i lokalno stanovništvo, čak i tamošnji Srbi.

Oni bi kopali rupe za sadnice, s tim što smo im mi govorili da kopaju zaklone za puškomitraljeze. Nisu ni znali da kopaju rupe za tulipane, iako je bilo onih koji su pitali kakvi su to patuljasti mitraljezi".

Merčep se zatim pita:

"Zašto sam progovorio"?

I sam odgovara:

"Dugo sam šutio o ovome očekujući da će se netko u ovoj državi sjetiti da i ja postojim. Moja djeca jednako jedu kao i Vekićeva. Pa Suljić, Spajić, Mandžeralo... kako su stekli sve što sada imaju. Neka mi kažu način da i ja nešto steknem. Ako treba biti župan, bit ću župan, nije me sramota. Nije mi lakše kad sam vam sve ovo ispričao. Plašim se svojih nekadašnjih kolega. To su prekaljeni vrtlari koji znaju svoj posao, znaju šta dođe gore a šta dolje. I znam da mi sajam cvijeća u Zagrebu ne gine".

"Feral tribjun" je 20. novembra 1997. godine objavio popis ubijenih i nestalih Srba u Gospiću još u januaru 1992. godine. Taj popis je predočio Dobroslav Paraga u nameri da opovrgne optužbe iz samih vrhova vlasti kako su ubistva u Gospiću počinili pripadnici HOS-a. Za 63 ubijena i nestala Srbina uručio je spisak s imenima i prezimenima istražnim organima uveren kako za te zločine nisu krivi HOS-ovci. "Paragin popis i njegove tvrdnje", kako navodi "Feral", nikad nisu demantirani, ali ni istraga nije pokrenuta".

"Njujork tajms" objavio je 15. februara 1997. godine svedočenja trojice Hrvata o zločinima nad Srbima u Gospiću 1991. godine. Milan Lever, Zdenko Banda i Zdenko Ropac, su, prema "Tajmsu", u decembru 1996. putovali u Hag, gde su izneli stravične podatke o masovnom ubijanju Srba kod Gospića, za koja oni direktno optužuju visoke funkcionere režima u Zagrebu.

Ta trojica Hrvata (bivših hrvatskih vojnika) samoinicijativno su zatražila da svedoče i Sudu daju dokumentaciju (čak i video kasete), koja potvrđuje da su hrvatske regularne snage, hrvatska policija i hrvatske paramilitarne jedinice ubile veliki broj Srba kod Gospića 1991. godine. Osim Srba, ubijen je, kako kažu, i jedan broj Hrvata koji su bili protiv politike režima u Zagrebu.

Dokazi koje su ovi svedoci predali Hagu potvrđuju da su i visoki hrvatski zvaničnici bili umešani u ubistva, pri čemu navode ime Gojka Šuška. Milan Lever, kako citira "Njujork tajms", navodi da je bio svedok ubistva 50 ljudi, a Zdenko Ropac kaže da zna da je 1991. godine, do njegovog odlaska iz Gospića, ubijeno 127 Srba. "Vidio sam sve što se zbivalo. Naredbe za ubistva dolazile su od Ministarstva obrane", kaže Zdenko Bando.

Odgajanje istrage

"Njujork tajms" navodi da su svjedoci iz Gospića optužili haški sud za nedopustivo odugovlačenje čitave istrage, iako su oni dostavili obiman dokazni materijal. Istraga o masakrima nad Srbima se toliko odgađa da su lokalne vlasti u Gospiću imale vremena da unište deo dokaza, tvrde svjedoci. Prema njima, "Hrvatska vojska je 'očistila' nekoliko masovnih grobnica neposredno pred dolazak predstavnika Haškog suda u Gospić".

Trojica bivših hrvatskih vojnika se, takođe, žale da su, posle svedočenja, izloženi maltretiranjima i pretnjama. Mnogo puta su ih do sada "nepoznati napadači", isprebijali, granate su bacane na njihove automobile, a pretnje da će biti ubijeni primaju gotovo svakodnevno.

Zaštitu od policije u Gospiću ne mogu da očekuju pošto su šef policijske stanice i komandir "ratni zločinci", pričaju trojica svjedoka. Na pitanja njujorškog lista, predstavnik suda u Hagu, Kristijan Kartije, bez komentara je, samo potvrdio priču trojice bivših hrvatskih vojnika pred tim sudom, dodavši da su tada oni odbili ponuđenu zaštitu.

Na ratištu smo dobijali anfetamin koji pojačava hrabrost i snagu pa postaneš izdržljiviji, kao zvijer, nemaš emocija i ništa ljudsko ne osjećaš - ispovijeda se "Jutarnjem listu" zagrebački "dragovoljac" Pako

"Politika" prenosi pisanje zagrebačkog "Jutarnjeg lista" kojem se ispovedio vojnik Pako. On je pune četiri godine ubijao na većini ratišta u Hrvatskoj i BiH, da bi se psihički slomio u Donjem Lapcu gde je sredinom avgusta 1995. učestvovao u masakru zarobljenih civila. Pako se seća da je u nekoj drvarnici našao čoveka, isekao ga, a onda nastavio da ubija zarobljenike "kao i divljak" i dodaje: "Ne znam jesam li se igrao nožem, ali vjerujem da je bilo nešto jako gadno", govorio je novinaru "Jutarnjeg lista".

Priznao je kasnije svom lekaru da je bio "mašina za ubijanje" i seća se tadašnjeg rezonovanja: "Srbima su namjerno ostavljena dva izlaza - na sjeveru Dvor na Uni, a na jugu Srb, jer je bilo gotovo neizvedivo da oni svi tuda zbrišu. Plan je bio da se sve što prije očisti. Neki će izići, a druge ćemo pokrkati. Vjerujem da su Srbi znali za "Oluju", jer smo nailazili na ispražnjena mjesta, a tek tu i tamo neki manji otpor.

Dnevno smo napredovali 20 km, a putem smo radili svoj posao - tamanili. Za nas nije bilo civila; svi su jednostavno bili neprijatelji...

Tako smo ih pobili na stotine, sve na šta smo naišli. Mržnja je bila kao čip u našim glavama. Kad neka baka nosi bombu i psuje nam majku ustašku, onda je normalno da je ubiješ. Djece nije bilo... Ali, bolje je da djece nije bilo, jer kad potamaniš roditelje šta ćemo sa njima".

Ostali živi zbog javnosti

"...Nepisana zapovijed je bila da nema zarobljenika, ali zbog svijeta je jedan jako mali broj zarobljenika ipak ostao živ", kaže Pako i nastavlja: "Svakog 20. smo ostavljali za novine, da se slika i da pokažemo kako smo dobri".

Pako se seća da su put za Udbinu prozvali "mesna cesta", jer je na njemu ležalo "na stotine leševa". "Mi smo ubijali a iza nas su išle jedinice koje su zadržavale položaj, uklanjale leševe. Trpali su ih u hladnjače. Bili su tamo kamioni mesara Jakopeca, kao i hladnjače nekih drugih mesnih industrija."

Završnicu svog "ratovanja" u Donjem Lapcu, odakle je i otišao u psihijatrijsku bolnicu, Pako ovako opisuje:

"Naređenje je bilo da očistimo sve - bez zarobljenika. Ušli smo u grad i vidjeli ljude kako panično bježe pred nama. Presjekli smo drum između Donjeg Lapca i Srba, njihov jedini put. Ubili smo tada jako mnogo ljudi. Bilo je leševa na sve strane, sve je već drugi dan smrdjelo. Kad smo sve odradili i oslobodili Donji Lapac, dobili smo naredbu da ga spalimo. Čudili smo se čemu spaliti mjesto, ako ga oslobađamo za naše ljude. Ali, objašnjenje nije stiglo. Rekli su: izvršite! I jesmo!

"... Sa nama su bili specijalna policija MUP-a, zatim Pažani i rezervne jedinice Riječana, koje su došle na već gotovo... Komandant koji je poslat iz Glavnog stožera, naredio je da spalimo Donji Lapac... Samo nam je rečeno da ostavimo jednu ili dvije kuće. Kuća Milana Ćukića prva je otišla, to smo sa guštom učinili".

Ovaj zagrebački dobrovoljac iznosi kako su "na ratištu dobijali anfetamine koji pojačavaju hrabrost i snagu, pa nemaš potrebu za snom i puno si izdržljiviji, ali na kraju više nemaš emocija i ništa ljudsko ne osjećaš".

Pako je pričao i kako je u sastavu redovnih hrvatskih jedinica ratovao u BiH, iako se tvrdi da tamo nije bilo regularne hrvatske vojske i na kraju napominje: "Tek smo sada svjesni da smo privremeno upotrijebljeni kao ratne mašine za prljave stvari. Onda smo to željeli da budemo, ali drugi ljudi moraju da znaju da smo mi ubijali u njihovo ime".

"Politika", od 10.12.2001. godine prenosi pisanje američkog časopisa "Harpers magazin" o sednici Tuđmanovog Vijeća za obranu i nacionalnu sigurnost (VONS-a), održanoj u septembru 1993. godine. Časopis, naime, koristi stenografske beleške sa sednice posvećene analizi hrvatske vojne akcije u Medačkom žepu, kada su počinjeni ratni zločini nad civilnim srpskim stanovništvom.

To su prvi dokazi da je Tuđman sa svojim doglavicima planirao etničko čišćenje Srba. Stenograme je nekoliko meseci ranije objavio splitski "Feral" ali oni nisu izazvali posebno uzbuđenje domaćoj javnosti, sve dok to nije dospjelo i u strane medije. Živi učesnici tog skupa (Tuđman i Šušak su pokojni), sada se uglavnom, ne sećaju o čemu su tada odlučivali: Ivan Jarnjak, Franjo Gregurić, Mate Granić, na primer. Jedino nije bio zaboravan tadašnji stožernik Janko Bobetko, koji je rekao da sve zna o tom sastanku, ali neće da odgovori na "te parcijalne političke provokacije i podvale".

Uljepšavanje zarobljenika

Međutim, tadašnji premijer Ivica Valentić, Gospićanin, iznosi da je na toj sednici VONS-a Tuđman ocenio da će "Hrvatska riješiti pitanje Srba" kada Srbija bude prisiljena da im prestane pomagati. "Onda će bijedna skupina od 10 do 20 odsto otići iz Hrvatske i tada ćemo to riješiti", zaključio je Tuđman. Na istoj sjednici raspravljano i o prikupljanju pohvatanih Srba u raznim mestima u svojevrsni koncentracioni logor kod Senja. Tuđman se tada saglasio "da se te ljude uljepša, opere itd., te pokaže javnosti kako mi to radimo".

Janko Bobetko je tada, prema stenogramu, rekao: "Mi smo predali 52, kako je rečeno, upotrebljiva srpska tijela, a ostalo je uklonjeno. Ima nekih 50-60 u šumi, jer ih je tamo teško sakupiti. Ali možda se dogodilo da su oni (UNPROFOR), ušli malo prebrzo. Međutim, to je bilo očišćeno, apsolutno! Onima tamo u šumi nisu mogli ništa naći, bar ja tako mislim".

Ipak, sve nije bilo tako "očišćeno" kako je mislio Bobetko kao komandant svoje "čistačke vojske", pa je, zahvaljujući agilnim unproforcima, cela priča i stigla do javnosti, a moguće da stigne i do haškog suda.

Hajkom na Srbe protjerano je oko dvjesto pedeset hiljada ljudi, deset hiljada kuća je minirano, a do osamdeset hiljada stanova je oduzeto. Preorana su 192 srpska naselja i na tim prostorima zasađen hrast.

Svetozar Livada u knjizi: "Etničko čišćenje zločin stolecā", ukazuje da je iz Hrvatske proterano između 200.000 i 250.000 Srba (od kojih oko 180.000 stanovnika Krajine), da je nestalo oko 2.700 Srba, oko 10.000 srpskih kuća je minirano, a između 60.000 i 80.000 stanova je oduzeto urbanim Srbima. Preorana su 192 srpska naselja i zaseoka i na njihovom mestu zasađen hrast, uništeno je 40 bibliotečkih fondova u Krajini a knjige spaljene i korišćene kao ogrev. Posle svega Tuđman je konstatovao, nakon što je hrvatska vlast ceo taj genocid ozakonila, da srpsko pitanje više ne postoji!

"Hrvatska ljevica" 31. oktobra 1997. godine komentariše pisanje "Ferala" o vremenu "Oluje" u Kninskoj Krajini otkrivajući ono što zvanični organi u Hrvatskoj ne žele da se zna. Novinar opisuje epizode koje je video ili su mu predočene od međunarodnih posrednika.

"Leševa uz cestu, hrvatska država bi se htjela riješiti. Alain Forand, zapovjednik bivšeg sektora "Jug", ne štedi kritike na račun hrvatske vlasti: "Na putu od bonice u Kninu do našeg kampa, kud smo evakuirali ranjenike u subotu, dan nakon napada, videli smo 22 leša, uglavom žena i djece. Samo dvojica među njima bili su muškarci u uniformi. Čim je vojska počela prodirati u Knin, odmah su počeli pljačkati radnje u centru. Bili susretni, pucali su u zrak. Od tog momenta do utorka, 8. kolovoza, nama je zabranjeno kretanje gradom. Puna tri dana nismo znali što se događa izvan kasarne, kaže Alain Forand i nastavlja:

Svježi grobovi bez imena

Na kninskom groblju postoji 95 numeriranih križeva na svježim grobovima, ali nitko nije dostavio spisak s imenima pokopanih. UN pita hrvatske vlasti što je s nestalima iz Donjeg Lapca, Kistanja, Benkovca, Knina... i traži spisak zatvorenika iz sektora Jug, ali ostaju bez ikakvog odgovora. Za njih još nema pristupa u Vrliku i Donji Lapac. Stižu dva britanska novinara pod stražom. Upravo su se jedva izvukli iz drniškog zatvora, kamo ih je privela vojna policija HV "zbog nedopuštenog snimanja kuća u plamenu". Sretni su što su ostali živi za razliku od kolega iz BBC".

Iste novine podsjećaju šta je "Feral" pisao petnaest dana posle "Oluje". Radio Slobodna Evropa "danas prenosi Gunisovu izjavu da je oko Gline, po Kordunu i Baniji uz cestu zapaljena tek po koja kuća, ali su sela izvan glavne ceste neka potpuno, a u nekim 25-30 odsto kuća zapaljeno. Neke još i danas gore, iako je od "Oluje" prošlo 15 dana. Pripadnici UNKRO-a videli su mrtve civile, ali im

hrvatska policija nije dopuštala da provedu istragu. Sela južno od Knina spaljena su 75-90 odsto. I ova i ona u Baniji i Kordunu, ako nisu spaljena, divljački su razorena i opljačkana.

U isto vrijeme Adalbet Rebić tvrdi da je stambeni fond Gline i Vojnića sačuvan i da se u te kuće useljavaju izbjeglice - Hrvati iz Banja Luke. To je vlasništvo Hrvatske, Srbi su otišli i neće se više vratiti. Ako se i odluče na povratak, to neće ići tako glatko kao što su otišli iz Krajine".

Isti radio javlja da je "srpska opozicija ustala protiv Tuđmanovog osvajanja Krajine... Naivci! Amerika je odlučila da Hrvatska bude lokalna sila na Balkanu i uzalud tamo nekakva srpska opozicija zahtijeva ratni revanš. Ako Srbija zarati protiv te "lokalne sile", Ameri će bombardirati Beograd".

"Sami Hrvati noćas javljaju u svojoj najobjektivnijoj ponoćnoj emisiji "Slikom na sliku" da je međunarodni Helsinški odbor ustvrdio da su Kistanje do temelja spaljene. Nestao je velik broj ljudi iz tog kraja. Većina ih je pobijena i spaljena u vlastitim kućama. General Čermak to komentira u istoj emisiji: Nema dokaza, nema paljenja!

Svi su "oni" nastradali u toku ratnih operacija i čišćenja terena".

Čermak tvrdi: "S međunarodnim organizacijama, UNKRO-om i evropskim promatračima imamo vrlo dobre odnose. UNKRO nam je od prvoga dana stavio a raspolaganje svoje inženjerske i pirotehničke jedinice, dao nam je mape s kojima je raspolagao. Rekli su nam sve što su znali o miniranim područjima...

Antiteroristička jedinica upravo odrađuje svoj dio posla - posebni vodovi čiste teren uz pomoć vodiča-pasa, helikoptera i potiskuju ih (preostale Srbe) sve dublje od urbanih sredina i glavnih komunikacija. Na Promini nema više četnika. Krenuli su prema Kozjaku i Strmici... Do danas smo kriminalistički obradili i pokopali 110 pripadnika neprijateljske vojske i nešto civila (!)...

"Srbi, koji su se krili po podrumima kuća ili u obližnjoj šumi, prešli su u kamp UNKRO-a. Od tih hiljadu njih 280 dobilo je propusnice i vratilo se u grad u svoje kuće i stanove. (Mnogi su se od tih 280 morali ponovo uz pomoć UNKRO-a vratiti u kamp, jer su bili premlaćeni, šikanirani i izloženi opasnim prijetnjama nožem i oružjem. Za evakuaciju u Srbiju, uz više od 700 onih iz kampa, prijavilo se još 500 Srba koji su ostali u Kninu i okolini, o čemu Čermak namjerno ništa ne govori)..."

"Sabili su ih u mali krug i ogradili žicom, a ranije su imali široko područje kretanja po kampu. U kampu su se pojavile uši i trbušne bolesti. Tako je teško humanitarno pitanje. Srbi su tamo još uvijek prestrašeni", javlja Radio Slobodna Evropa, iznoseći na šta Čermak dalje kazuje:

Masovne egzekucije

"U 'Oluji' velik posao je odradilo topništvo. Izazvalo je potpunu paniku kad je na ovo područje palo preko 900 projektila raznih kalibara".

"Feral tribjun" 22. avgusta 1995. piše:

"Hrvati se hvale da je Amerika stala iza hrvatske "Oluje" moralno, politički, vojno. Napad na Hrvatsku je, u stvari, napad na Ameriku... Radio Glas Amerike javlja da Međunarodni helsinški odbor, opovrgava hrvatske tvrdnje kako nije bilo zločina u "Oluji" ni poslije nje. Taj odbor uporno tvrdi, kao i Hrvatski helsinški odbor koji mu je ovdašnji ogranak, da je u okolini Knina uništeno 70-90 odsto kuća. U Kistanjama nema ni jedne kuće koja nije zapaljena, srušena ili potpuno opljačkana.

Vršene su i masovne egzekucije, pa je, na primjer, u Žargoviću pronađeno devet ubijenih civila starijih od 50 godina, kojima su prethodno odsječena tri prsta desne ruke. Radio London ne reče koja su to tri prsta, ali se zna da su to - tri prsta pravoslavnog krsta.

Ne zna se za dvije stotine ljudi iz tog kraja, od kojih za više od stotinu civila, čija su imena poznata odboru. Hoće li se ikada saznati koliko je krajiških Srba pobijeno, kad hrvatske vlasti nisu danima dopuštale uvid u situaciju, a sve optužbe odbacuju", kaže "Feral".

Od potencijalnih svjedoka zločina u "Oluji", za koje je bio zainteresovan haški sud, prema saznanju "Veritasa", do sada je umrlo ili ubijeno četrnaest osoba. Među svjedocima ima i Hrvata, kao što je Miro Barišić, koji traži azil u Hagu

"Strani izvori ponavljaju da se još uvijek ne zna za 10.000 srpskih izbjeglica. Dr Mate Granić optužuje Gunisa da daje zlonamjerne izjave o Hrvatskoj i njenoj 'Oluji', ali se ovaj ne da smesti, pa i danas

ponavlja da HV dalje pljačka i pali srpske kuće i da ih je 60-80 posto uništeno nakon 'Oluje', te da su vojnici pobili znatan broj civila", piše "Feral tribjun" u broju od 22.9.1997. Tačne brojke će UNKRO objaviti kad sve bude istraženo. Gunis i danas ostavlja direktno neugodno pitanje: gdje je 10.000 civila iz Krajine koji su netragom nestali?"

Dokumentacioni centar "Veritas", prema pisanju "Politike", od 2. novembra 2001. saznaje da nestaju neki ključni svedoci zločina počinjenih u "Oluji".

"Sa spiska potencijalnih svedoka za koje je zainteresovan tribunal u Hagu da se pojave pred tim sudom u procesu protiv odgovornih za počinjene zločine nad Srbima u akciji hrvatske vojske "Oluja", do sada je umrlo ili ubijeno 14 osoba. "Veritas" navodi precizne podatke o tim svedocima, kao i o tome o čemu je trebalo da svedoče.

Od potencijalnih 85 svedoka zločina nad Srbima na području Like i Dalmacije u akciji "Oluja" u avgustu 1995. godine, 32 osobe se nalaze u Hrvatskoj, 26 na području SR Jugoslavije, dok se za 10 još ne zna gde se nalaze. Od svedoka koji su u Hrvatskoj, teško je očekivati da svedoče o zločinima Hrvatske vojske i policije, kad njihovi životi zavise od te iste vlasti i pošto znaju šta se desilo onima koji su mogli svedočiti.

Ni potencijalni svedoci koji su na području SR Jugoslavije, prema saznanjima "Veritasa", nisu raspoloženi da svedoče javno, jer mnogi u Krajini imaju rođake ili bi želeli da jednog dana odu u svoj zavičaj. Tako će, po svemu sudeći, i pored namere Tribunala da podigne optužnicu protiv zločinaca iz "Oluje", svedoka biti sve manje. Pogotovo će se to desiti ako i funkcioneri tadašnje zvanične hrvatske vlasti ne budu javno prozvani za ono za šta su odgovorni.

Bivši hrvatski policajac Mario Barišić traži azil u Hagu. On je glavni svjedok zločina nad srpskim civilima i zarobljenicima pripadnicima JNA u splitskoj luci Lora i šibenskim Kulinama 1992. godine. Barišić je sa svojim kolegama u proleće 1992. bio u inspekciji u Lori i video sve šta se dešava sa srpskim civilima u zatvoru o čemu je, pored službenog izveštaja, i lično obavestio predsednika Franju Tuđmana. ("Politika, 2. februara" 1998.)

Barišić navodi da novinari smatraju da je "prolupao" i da je stvarno lud kas svoju porodicu izlaže životnoj opasnosti. Međutim, Barišić je uporan u svojoj nameri da svedoči o zločinima.

To je još jedan dokaz da je o mučenjima u vojnim zatvorima u Hrvatskoj sve znao i hrvatski vrh. Preživeli svedok zločina u Lori Miroslav Katalina je, u strahu za svoj život i život svoje porodice, odbio

da svedoči o tome u splitskom sudu, jer su sve žešći pritisci i pretnje smrću. Još uvek je nerešeno ubistvo bivšeg hrvatskog borca Mirka Levara koji je istrajavao u nameri da svedoči o zločinima nad Srbima u Gospiću 1991. godine.

Pod sumnjivim okolnostima u saobraćajnoj nesreći kod Korenice nastradao je Božidar Knežević, autor dokumentarnog filma o zločinima nad Srbima pod nazivom "Oluja nad Krajinom". On je, inače, zajedno sa producentom filma Nenadom Puhovskim, bio na meti dežurnih "patriota" hrvatske desnice, zbog navodnog pokušaja da se "obezvrijedi i uprlja domovinski rat" i da se "agresor amnestira za počinjene zločine, kaže "Politika" u broju od 8. novembra 2001. godine.

Čim je film prikazan na TV na autora se sručila lavina optužbi kao da je tvorac filma kriv, a ne počinio zločina u Varivodama. Čak se okrivljuju i preživeli srpski starci koji svedoče o zločinima. Međutim, niko još nije osporio tvrdnje i činjenice iznete u filmu, ali je osporava autor filma što se osmelio da o tome javno govori (preko preživelih svedoka), i da tako mnogima u Hrvatskoj rasprši iluzije o "čistoti domovinskog rata", koja je propagandom bila posejana.

NEOPHODNO ISTRAŽIVANJE

Svi detalji o stradanju Srba u bivšoj Republici Srpskoj Krajini i njihovom egzodusu još nisu rasvijetljeni. Stoga se može reći da su i podaci do sada prikupljeni, nepotpuni i ta konstatacija obavezuje na dalje istraživanje, praćenje njihove sudbine do kraja.

Nužno je izmijeniti pristup tom poslu kojim se do sada uglavnom bavio "Veritas". Značaj njegovog angažovanja je veliki, ali nedovoljan da bi se postigao krajnji cilj - potpuniji uvid u posljedice jednog egzodusa velikih razmjera. Zato treba podržati inicijativu da se institucionalizuje istraživanje svih značajnijih aspekata srpske dijaspore.

"TIHI" EGZODUS

Prema izvještaju Visokog komesarijata za izbjeglice UN, iz 1996. godine, registrovano je oko trista hiljada izbjeglih Srba iz Hrvatske u tadašnju Jugoslaviju, plus oko trideset hiljada u Republiku Srpsku. U "tihom" egzodusu iz Sremsko baranjske oblasti, poslije pokušaja "mirne" reintegracije srpskog stanovništva ovog područja u "ustavni poredak Hrvatske", odavde se iselilo još oko osamdeset pet hiljada Srba.

ŽRTVE TUGE I BOLA

Srpske žrtve rata u Hrvatskoj su sasvim sigurno veće od brojki koje se navode. Prognano je oko četiri stotine hiljada Srba. Ne mali broj među njima umire u progonstvu od tuge i bola za svojim nastradalim članovima porodica i izgubljenim zavičajem. Neizmjerena je ljudska bol i ogromna psihička patnja stotina hiljada Srba koji su ostali bez svojih ognjišta u do sada neviđenom prisilnom masovnom iseljavanju, bez ikakve nade u povratak na djedovinu.

Strahujući od toga hrvatske vlasti su požurile sa protivmjerama - procesuiranjem više od dvadeset pet hiljada Srba za razna krivična djela. Dvadeset hiljada ih je pomilovano, a više od četiri hiljade i četiri stotine (ne mali broj i u odsustvu) osuđeno za ratne zločine, koje sada lovi Interpol po svijetu. Groblja se skrnave, a rijetki povratnici, mahom stariji ljudi, žive čemerno i u strahu od maltretiranja.

Samo dva dana nakon što je Hrvatska 15. januara 1998. godine preuzela od UNTAES-a administraciju u Slavoniji i Baranji iz kuća u Belom Manastiru izbačeno je jedanaest srpskih porodica. "Tihi" egzodus je počeo.

Potvrda teze da su hrvatske vlasti planirale da "mirnodopskim metodama" izbace iz Hrvatske i ostatak Srba koncentrisan u istočnoj Slavoniji, stigla je vrlo brzo nakon što je Hrvatska od UNTAES-a preuzela administraciju u tom regionu. "Dnevni telegraf" od 17. januara 1998. godine donosi vesti o načinima terora nad Srbima u istočnoj Slavoniji i Baranji.

Naime, samo dva dana nakon što je 15. januara 1998. godine Hrvatska preuzela upravu, iz svojih kuća izbačeno je 11 srpskih porodica na području Belog Manastira. O tome "Telegraf" piše: "Preksinoć je ispred kuće, koja mu je data na korišćenje, u selu Grabovac ubijen Srbin Emil Dragičević, izbeglica iz zapadne Slavonije". O tome Špiro Lazinica, zamenik gradonačelnika Belog Manastira, priča:

Emila Dragičevića, Srbina starog 77 godina, juče je na kućnom pragu u selu Grabovac, ubio Hrvat Martin Korda (61), povratnik iz izbeglištva za koga se sumnja da je pre mesec dana učestvovao u ubistvu još jednog Srbina, zbog čega nije bio hapšen. Međunarodni posmatrači UN saopštili su da je Korda, koji je na Dragičevića pucao iz kalašnjikova, bio pijan".

Selite se iz Baranje

O drugim metodama represije na Srbe u tom regionu "Telegraf" piše: "Na zgradi Udruženja privatnih preduzetnika ovih dana osvanuo je natpis: "Zabranjen ulaz Srbima i psima".

Lazinica upozorava da "situaciju zaoštavaju i sve učestalije pretnje telefonom, od strane Hrvata, koji od Srba traže da im prodaju imovinu u bescenje ili da se sele iz Baranje.

"Politika" od 24. februara 1998. prenosi pisanje "Vjesnika" o izjavi Vojislava Stanimirovića da se iz istočne Slavonije u poslednjih četrdesetak dana iselilo oko 5000 Srba. U inostranstvo je otišlo 1.500 osoba, najviše u Norvešku (750), zatim u Englesku i Kanadu. Razlozi za iseljavanje su bezbjednosni i socijalno-ekonomski.

On je saopštio da je u tom području 1991. godine bilo 79.860 Srba, da je 1995/96. bilo 127.314 domicilnog i prognanog srpskog stanovništva, a da 1997/98 broj Srba se smanjio na 67.284 i da se dalje smanjuje.

"Blic" od 17. februara 1998. prenosi provokacije "pravaša" u Vukovaru, koje zvanične vlasti Hrvatske nisu sprečile. Naime, čelnik HOS-a (paravojne jedinice Hrvatske stranke prava) Đapić, sa svojim pristalicama, demonstrirao je u Vukovaru skidanje srpske zastave, pokazujući šta mu je namera i šta Srbe očekuje ako se ne isele i iz ovog područja.

Đapićev "bojovni pohod na Vukovar nije iznenadio hrvatske vlasti i javnost, jer je on demonstrativni dolazak svojih pristaša u Vukovar više puta najavljivao. On nikada nije krio svoje namjere. Kao zastupnik u Hrvatskom saboru, proteklih godina je u raznim prilikama isticao šta misli o Srbima i njihovom etničkom čišćenju". U jednoj raspravi u Zastupničkom domu Sabora, pre "Oluje", Đapić je, zalažući se za "vojni način oslobađanja okupiranog hrvatskog teritorija", naglasio da je za njega "čišćenje Krajine ekološko pitanje".

Kad je međunarodna zajednica, nakon "Oluje" počela vršiti pritisak na Hrvatsku da omogući povratak izbeglih Srba, Đapić je ogorčeno sa saborske govornice uzviknuo da "onda nismo ništa napravili". Zamurio je UNTAES-u kada je odlazio iz istočne Slavonije da je "sačuvao previše Srba"!

Poznato je da je vladajuća stranka na poslednjim izborima pomogla Đapiću da njegova stranka nekako uđe u Sabor. Poznato je i da je pre poslednjih izbora Tuđman "hosovce" priznao za sastavni

deo Hrvatske vojske i podelio im činove i odlikovanja. A Tajić traži smenu Vlade zbog "popustljivosti" prema međunarodnoj zajednici i Srbima i već godinama veliča ustaškog poglavnika Antu Pavelića i ponosno slavi 10. april, dan NDH, pozirajući ispod Pavelićevih slika.

Sada Evropa vrši pritisak na Hrvatsku da omogući povratak srpskih izbeglica. "Politika" od 19.3.1998. navodi da se od ukupno 200.000 izbeglica dosada vratilo svega 30.000. U isto vreme navodi se da hrvatska policija "ne štiti Srbe u Sremsko-baranjskoj oblasti", pa se zato nastavlja "tihan egzodus" srpskog stanovništva iz tog regiona. To je izjavio u Zagrebu portparol misije Organizacije za evropsku bezbednost i saradnju Mark Tomson. On je izjavio novinarima "da je zbog stalnih pretnji, zastrašivanja i napada na srpsko stanovništvo u Sremsko-baranjskoj oblasti, samo u poslednja dva meseca više od 1.600 Srba zatražilo azil u Norveškoj. "Naveo je i jedan slučaj" kada je policija ove nedelje mirno posmatrala kako jedan Hrvat izbacuje iz stana srpsku izbegličku porodicu."

Država etnički najčistija

Vojislav Stanimirović, kako prenosi list "24 časa" od 20. marta 1998. godine, izjavio je riječkom "Novom listu" da je "od 15. januara 1998. godine, iz istočne Slavonije otišlo 6.000 Srba". A, hrvatski ambasador u Evropskoj uniji Janko Vranicani-Dobrinović, upozoravajući na problem povratka Srba, rekao je: "U Evropskoj uniji Hrvatsku smatraju jednom od etnički najčistijih zemalja u današnjoj Evropi".

Predsjednik Hrvatskog helsinškog odbora Ivan Zvonimir Čičak izjavio je: "za 24 časa". Sada se Srbi u Hrvatskoj mogu osećati kao crnci u selu u kome žive samo belci, članovi grupe Kju Kluk Klana".

Veoma je teško doći do iskaza očevidaca zločina i među Srbima, a pogotovo među Hrvatima, naročito kod lica koja još borave na teritoriji Hrvatske ili tamo imaju rodbinu i imovinu. Ipak, naročito u periodu pre i neposredno posle "Oluje", svedočili su ljudi, posebno oni kojima nije više stalo i do sopstvenog života.

Izjave svedoka su dobijene zahvaljujući uglavnom dokumentaciono informacionom centru "VERITAS", čija su dokumenta visoko vrednovana i kod međunarodnih organizacija pa i haškog tribunala, jer su bazirana isključivo na autentičnim svedočenjima stradalnika i očevidaca zločina.

Potresno svjedočanstvo okučanskog paroha, Save Počuče, zabilježeno 10. maja 1995. godine, odmah iza hrvatskog "Bljeska" i stravičnih slika masakriranih i progonjenih srpskih civila iz zapadne Slavonije.

U Okučanima me je zatekao rat i agresija Hrvata na srpsko stanovništvo u zapadnoj Slavoniji. Vidio sam mnogo Srba koje su Hrvati ubijali na ovom području. Vršeći svoju službu obavljao sam sahrane velikog broja žrtava. Navodim među najtežim slučajevima ubistva bračnog para Keleu, iz sela Borovca, parohija Rajići, koji su živjeli u Novskoj, i ubijeni 21. oktobra 1991. godine, a istog dana i na istom mjestu bio je ubijen i još jedan bračni par, čijih imena ne mogu da se sjetim, kao i jedan starac iz Lovske.

Njihovi leševi razmijenjeni su aprila 1992. godine i dopremljeni na groblje u Borovac. Obavljajući sahrane ovih žrtava vidio sam da su bile masakrirane na najgrozniji način. Jednoj od ubijenih žena bila je presječena dojka i u nju uvučena njena ruka. Kod svih ostalih žrtava bili su unakaženi dijelovi tijela - odsječene uši, nos i slično.

Okrvavljeni Nikoljdan

Na Svetog Nikolu, 19. decembra 1991. godine, Hrvati su preobučeni u uniforme bivše JNA, iskoristili praznično raspoloženje Srba u selima Mašićka Šagovina i Širinci, upali u ova sela i ubili 68 Srba. Dio ovih žrtava razmijenjen je kasnije, a za dio se ne zna ni do danas. I ove žrtve su uglavnom bile masakrirane. Pripadnici UNPROFOR-a nisu dozvolili da se žrtve sahrane na lokalnim grobljima, pa je njihova sahrana obavljena u Okučanima. Sahranu sam obavljao uz prisustvo članova porodica žrtava, a u pojedinim slučajevima žrtve su bile cijele porodice.

U crkvi u Okučanima raspolagao sam originalnim tekstom "Proglasa" Hrvata o prisilnom iseljenju u roku od 24 sata, 28 srpskih sela, koja su se nalazila na području od Požege prema Kamenskoj u podnožju planine Papuk. "Proglas" je izdat 28. avgusta 1991. godine. Poznato mi je da su ova sela i prisilno useljena, da su sve kuće u njima razorene i poravnate sa zemljom buldožerima, tako da od njih skoro nije ostalo ni traga. O ovome su mi pričali mještani ovih sela, koji su uspjeli da pređu na slobodnu teritoriju zapadne Slavonije, među njima i supruga Branka Kovača, iz Opršinaca.

Septembra 1991. godine, Hrvati su na mučki način upali u selo Gređani opština Okučani, i ubili 18 civila, mahom starijih osoba, kojom prilikom su zapalili oko 50 kuća. Jedan od žrtava bio je Petar Čalić, a i ostale sam poznao uglavnom iz viđenja. Istog dana, Hrvati su, upali i u selo Čovac, i ubili više civila i spalili oko 30 srpskih kuća. Pored ostalih u selu su iskasapili Stevana Stančića, starog oko

50 godina. Kakvim su se Hrvati sve mučkim sredstvima služili, navodim slučaj u selu Čovac, kada su prilikom napada, podmetnuli minu u jedan traktor i sklonili ga sa puta u kukuruze. Kada je vlasnik ovog traktora, pozvao Majstorovića, sina Milana, mladića oko 25 godina, da svojim traktorom izvuče njegov traktor, mina se aktivirala i obojica su na licu mjesta poginuli.

Prvog maja 1995. godine, zajedno sa porodicom i episkopom zapadnoslavonskim gospodinom Lukijanom zatekao sam se kod kuće, kada su Hrvati izvršili agresiju na zapadnu Slavoniju.

Preko lokalnog Radija Okučani, stanovništvo je upozoreno da siđe u skloništa, jer su već počele padati granate u samom gradu i okolini. Između 9 i 10 sati, emitovano je obavještenje da se stanovništvo priprema za eventualnu evakuaciju, ali da se još uvijek ne kreće nigdje.

Ovo je trajalo sve do oko 13 sati. U međuvremenu stizale su vijesti o tome da Hrvati prodiru prema Okučanima sa svih strana, ali da se linije odbrane još uvijek drže. Jedan broj civila je samoinicijativno odlazio prema selu Novi Varoš, odnosno Gradišci, raznim prevoznim sredstvima, a poslije 13 sati, počelo je i prvo organizovano evakuisanje i jednog dijela civilnog stanovništva, najprije djece, zatim starijih ljudi i žena.

Oko 21 sat, obučen u mantiji kolima sam odvezao u Banju Luku svoju suprugu, djecu i dvije žene iz Okučana, kao i jednog studenta Bogoslovije koji se nalazio u posjeti episkopu, sa namjerom da se vratim u Okučane čim budem mogao. Episkop je ostao kod kuće u Okučanima.

Ujutro, 2. maja 1995. godine, oko 7.30 sati, automobilom sam krenuo prema Okučanima. U Gradišci primio sam Milku Kesić, iz Okučana, koja je sjela na mjesto suvozača. Prešao sam preko mosta Savu i kanal Strug ("Nova Sava"). Ulazeći u Novu Varoš, sa jedne od prvih zgrada, sa moje desne strane, iznenada je na automobil ispaljen mitraljeski rafal, a odmah zatim i puščana vatra iz dvadesetak kuća sa iste strane. Milka Kesić je odmah bila smrtno pogođena. Ja sam bio pogođen sa više projektila, ali sam nastavio da vozim automobil sve dok nije stao.

Užasna scena

Pod neprekidnim dejstvom kuršuma, uspio sam da izađem iz automobila i trčao putem oko 200 metara i tu sam pao. Neposredno ispred sebe vidio sam užasnu scenu. Mnoštvo vozila na putu je bilo ispreturano, a veliki broj civila je ležao ubijen. Jedan broj izbeumljenih tumarao je između kola izložen vatri iz pješadijskog oružja iz okolnih kuća i iz obližnje šume Prašnik, kao i eksplozijama

granata kojima je put bio zasipan. Mnoga vozila su gorjela. U kućama, sa obje strane puta, bilo je žena, djece i staraca, koji su se tu sklonili.

Iz kuće udaljene desetak metara od mene, izašli su neki civili i prenijeli me u obližnju kuću gdje su mi pružili prvu pomoć.

Nakon nekog vremena naša vojska je uspjela da potisne Hrvate i otvori prolaz prema Savi i omogući izvlačenje civila i ranjenika prema Gradišci. S njima sam prevezen u bolnicu u Gradišku, a odatle u Banju Luku.

U Novom Varošu bio je veliki broj ubijenih civila. Čuo sam da su Hrvati spalili njihove leševe, da bi tragove ovog zločina sakrili. Među ubijenima vidio sam Ostoju Dejanovića, nekog Vukadinovića i druge, kaže paroh Počuča na kraju ovog svjedočenja.

Mada se zna šta se dogodilo žrtvama vojno redarstvene akcije čišćenja Hrvatske od Srba, izjave preživjelih otkrivaju nove detalje monstruočnosti "domoljuba".

Nikola Cvijić, iz sela Lađevac u okučanskoj opštini, istražnom sudiji u Glini dao je 12. maja 1995. sljedeću izjavu:

"... Dana 1. maja 1995. godine oko 11.30 sati u Roždaniku u kamionu vidim dvojicu mrtvih civila i to jednog po prezimenu Grčić iz Borovca i drugog po nadimku "Vujko", kafežija iz Rajića.

Povlačeći se od autoputa prema Staroj Gradišci zajedno sa Milenkom Dabićem bili smo izvrgnuti snajperskoj vatri ustaša, te smo se prebacivali od kuće do kuće.

Tako u jednoj kući vidimo da su ubijena dva muškarca - civili, stari između 30 i 40 godina. U dvorištu u blizini "Šeikove gostione" (Nova Varoš), leže dva leša u civilnom odijelu približno istih godina starosti kao i ovi prethodni. Po mojoj ocjeni sva četvorica su ubijeni iz snajpera.

U vrijeme dok se Dabić i ja prebacujemo vidimo da je zastala kolona automobila koja je bila duga oko dva i po kilometra, upravo onoliko koliko je dugačko i selo u Novoj Varoši. Vozila stoje. Radi se o

putničkim automobilima, traktorima, pa i nekim kamionetima i sl. Većinom su bili traktori sa prikolicama, natovarenim stvarima.

Gore automobili

Vidim da neki automobili gore i to na više mjesta u koloni. Zapao mi je za oči posebno jedan sanitetski automobil na kome su bile jasno vidljive oznake crvenog krsta. Znao sam da je tu morao biti Gojko Malešević, koji je inače bio vozač tog sanitetskog vozila. Znam da je u tom vozilu izgorio Dušan Ljiljak iz Lađevca, star oko 70 godina. Poslije sam saznao da je Gojko Malešević, koji je upravljao tim vozilom, ranjen i da se uspio spasiti.

Dok smo se zbog snajperske vatre vraćali nazad kod jedne kuće udaljene oko 400 do 500 metara od "Šeikove gostione", u dvorištu vidim jedno mrtvo muško civilno lice. Mada smo pokušali prići da vidimo ko je, od snajperske vatre to nismo uspjeli. Bio je tu još i jedan ranjen, ali ni njemu nismo mogli prići..." - izjavio je Cvijić.

Istražni sudija Suda u Gradišci sročio je izjavu Srete Vučkovića, iz sela Rajić, u okučanskoj opštini, koju je ovaj dao 9. maja 1995. godine. Vučković kaže:

"... Selo Paklenica je na samoj liniji razgraničenja Republike Srpske Krajine i Hrvatske. Na liniji razgraničenja nalazio se i punkt UNPROFOR-a, koji je držao jordanski bataljon, a u trenutku napada 1.5.1995. godine, njih nije bilo na ovom punktu, tako da su hrvati nesmetano ušli u selo Paklenicu. U tom trenutku nalazio sam se u neposrednoj blizini zgrade stacionara, u čijem su se podrumu nalazili ranjeni vojnici SV RSK i bolesni civili.

Hrvatski vojnici su ušli u selo iz pravca obližnje ceste, kod mjesta gdje sam se nalazio i tukli žestokom pješadijskom vatrom, pa sam, zajedno sa ostalima koji su se tu zatekli tražio zaklon. U jednom trenutku sa suprotne zgrade stacionara, odjeknula je eksplozija zolje i čuo sam vrisak žena i drugog medicinskog osoblja koji su se nalazili u stacionaru. Nakon desetak minuta sa suprotne strane ove zgrade u nju je takođe ubačen tromblon koji je eksplodirao, a zatim je prestao vrisak i više se glasovi u stacionaru nisu čuli. Hrvati su ušli u ovu zgradu i poubijali sve koji su se u njoj zatekli..."

Pero Vračar, iz okučanskog sela Rajići, svjedočio je 12. maja 1995. godine pred istražnim sudijom u Glini:

"... Drugog maja 1995. godine, oko 6.30 sati izbili smo u selo Benkovac. Mislili smo da je ovo selo pod našom kontrolom. Međutim, u njega su već ušli ustaški vojnici. Tada smo primijetili da se iz pravca Okučana prema Bijeloj Stijeni kreće jedna konjska zaprega, u kojoj se nalaze muškarac i žena. Žena je imala oko 40 godina, a muškarac je bio nešto stariji. Sakriveni od njih, bili smo na udaljenosti od oko sto metara.

Ispred zaprege, gledajući iz pravca njenog kretanja, stajala je jedna plava "lada" u kojoj su se nalazili hrvatski vojnici u maskirnim uniformama. Dvojica su izašla i prišla zaprezi - jedan sa jedne, drugi sa druge strane. Onaj sa lijeve strane uhvatio je ženu za kosu i brzo je zaklao, gurnuvši je preko sjedišta. Drugi je uradio isto, zaklavši muškarca koji je sjedio pored nje. Njegovo mrtvo tijelo otisnuo je u zadnji dio zaprege. Treći vojnik je za to vrijeme sjedio u "ladi", a onda izišao poslije zločina, okrenuo konjsku zapregu s tijelima i potjerao je u pravcu Okučana.

Naišla je grupa hrvatskih vojnika iz pravca Bijele Stijene i, vidjevši šta se dogodilo, počeli su da se vesele, galame, i pucaju u vazduh, što je bio znak odobravanja zločina, koji su počinili njihovi "suborci".

Žestoka paljba po koloni

Osmog maja 1995. istražni sudija u Gradišci saslušao je Darka Iliševića iz ovog mjesta i zabilježio njegovu izjavu:

".... Drugog maja 1995. godine, oko 7.30 sati kolona izbjeglica, sa vozilima, i to isključivo civilima, kretala se prema Staroj Gradišci. U selu Nova Varoš, čelo kolone zaustavljeno je vatrom ustaških snaga. Vatra je otvarana cijelom dužinom sela, po mojoj ocjeni oko kilometar i po. Po svim automobilima, i drugim vrstama vozila, koja su se zatekla na toj dužini, tukla je žestoka paljba iz šume Prašnik. Pored vatre iz pješadijskog naoružanja, dejstvovala je i artiljerija cijelom ovom dužinom ceste, a naročito minobacači. Civili koji su bili u vozilima pokušali su da se izvuku iz njih ali su bili ubijeni, a neki i u samim vozilima. Zbog snažnih dejstava neprijatelja nismo bili u mogućnosti izvući mrtve.

Naglašavam da je u bazi UNPROFOR-a, koja se nalazila na mjestu zvanom Pustare, na raskršću autoputa i puta Okučani - Stara Gradiška, bio stacioniran nepalski bataljon. Ovaj bataljon nije ništa preduzeo da bi zaštitio prolazak kolone civilnog stanovništva, koja se kretala iz pravca Okučana prema Staroj Gradišci...

Poslije žestoke artiljerijske paljbe po selima u Kninskoj Krajini, nailazili su hrvatski vojnici i uzimali iz kuća sve vrijedno što su mogli ponijeti, ako nije bilo uništeno eksplozijama.

Milan Letunica iz sela Gošić u kninskoj opštini, ispričao je svoju izbjegličku golgotu godinu dana poslije bježanije u Dobanovcima. Njegovu izjavu zabilježio je Radivoje Nikolić 17. jula 1996. Letunica svjedoči:

- Četvrtog avgusta 1995. godine, rano ujutro oko pet sati nas mještane Gošića probudila je jaka artiljerijska paljba, zahvativši široko područje oko Benkovca, Stankovaca, Promine i Bribira.

Najsnažnije detonacije čule su se u području oko Knina. Tokom cijelog dana zadržao sam se u našem selu Gošiću, ne znajući šta ću i kuda ću. Tako smo se osjećali svi.

Do kasno uveče nismo ni znali da je počela evakuacija stanovništva. Kada smo čuli šta se dešava, šaljem svoju ženu Mandu, koja je imala šezdeset tri godine, u Gruloviće kod Kistanja. Tamo je bio zbjeg gdje su se ljudi sklonili. Ona odlazi s komšijama, a ja ću ostati na ognjištu s nekom nadom.

Moje selo imalo je trideset sedam domaćinstava, ukupno oko pedeset stanovnika, a nas je te večeri ostalo u Gošiću dvanaest, zabrinutih i uznemirenih događajima. Oko dvadeset tri sata pokušao sam da malo prilegnem, ali od sna nije bilo ništa. Cijelu noć brektali su traktori i druga vozila u koloni koja se kretala prema Kninu.

Pretnes sela i pljačka

Uplašen, čim se razdanilo izišao sam iz kuće da obiđem selo. Sreo sam se sa Letunjićima Savom i Markom, Marijom i Gojkom Ležajićem. Svi oni bili su iz istog zaseoka - Letunići. U zaseoku Borci našao sam Mariju, Kosu, Grozdu, Savu, Dušana i Milku Borak. U Žeželjima - trećem zaseoku - nisam zatekao nikoga.

U nedjelju su u selo došli hrvatski vojnici, pretresali kuće, odnosili lovačke puške i što su našli od vojničke opreme. Nisu me tukli, samo su me ispitivali, da li ima još četnika u selu i gdje mi je porodica. Rekli su da bi bilo bolje da sam i ja otišao.

Drugi dan po odlasku ovih dolaze drugi vojnici u uniformama, naoružani i u grupama po troje do petoro. Dolaze u automobilima. Pljačkaju sve. Najprije janjce i telad. Kasnije svinje, krave i konje. Iz kuća uzimaju šporete, frižidere, škrinje, telefone i sve drugo što se moglo ponijeti.

Ja sam bježao u šumu kad su oni dolazili. Od mojih komšija koji su ostali, pljačkaši su tražili da se sklone da ne smiju gledati šta to oni rade. Stalno bi pucali kad bi prilazili i došli u selo. Dolazili bi obično u 9 ujutro a odlazili oko 3 popodne. Uveče i po noći nisu dolazili. Pljačkanje je bilo sistematsko i potpuno svaki dan.

Otprilike sedam dana nakon što su moje komšije izbjegle oko 14 sati čula su se dva pucnja iz pravca kuće Gojka Ležajića. Sava Letunica je baš tada krenula po vodu na Gojkovu cisternu. Našla ga je mrtvog u avliji. Pogođen je jednim metkom u predjelu grudi, a drugi metak je ostavio trag na bradi. Pozvala je mene, Marka i Mariju. Otrčali smo tamo i vidjeli pljačkaše koji su upravo odlazili. Gojka smo sahranili noću, na našem groblju u Gošću. Preko dana nismo smjeli jer smo se bojali da će nas sve pobiti.

Tih dana obilazili su nas MKCK, tim iz Benkovca. Sve su nas popisali, dali nam hrane i rekli da smo bezbjedni, da nam niko neće ništa naškoditi, te da će nas obilaziti redovno i donositi hranu. Nas jedanaest svaki dan smo bili u neposrednom kontaktu, bježali smo kad bi nailazila vojska koja pljačka, a uveče smo se ponovo vraćali kući.

Pred kraj mjeseca, negdje oko 16 sati popodne vidio sam jedan auto bijele boje kako ulazi u Gošić. Sakrio sam se iza jedne ograde i posmatrao. Nešto kasnije čuo sam pucnjavu iz automatske puške. To je trajalo kratko. Poslije desetak minuta isti auto se vratio u pravcu odakle je i dojurilo.

Odlazim kući i odmah mi dolazi Bogdan Dobrić, koji je, sav uzbuđen, rekao da su svi u zaseoku Borci pobijeni. Odlazimo najprije u kuću Dušana i Milke Borak. Milka je krunila kukuruz i tako ubijena, a Dušan sjedio u avliji i tu strijeljan. Ubijeni su sa više metaka u grudi. U kući Save Borka, nalazimo Savu, Grozdu i Vasilja, svi su presječeni rafalima preko grudi. U dvorištu susjedne kuće nalazimo Kosu isto ubijenu sa više metaka u grudi, a u kući do nje Mariju Borak koja je, takođe, krunila kukuruz i ubijena sa više metaka u grudi.

Crveni krst ne reaguje

Uveče je došao Živko Borak iz Zadra i prijavio ovaj masakr policiji u Benkovcu. Nikoga od mojih komšija ubijenih nismo doticali svi su ostali onako kako su ubijeni na istim mjestima, sve do jutra. Ujutro je došla vojska i policija, bilo ih je desetak. Vidio sam da su slikali leševe, posipali neakvim prahom i stavljali ih u crne vreće. Ja sam im morao reći podatke o godištima i njihova imena. Odvezli su ih u Knin i zakopali na gradskom groblju.

Povodom ovog događaja niko iz Međunarodnog Crvenog krsta nije dolazio.

Nas sada četvoro, u strahu da ćemo i mi biti ubijeni, odlazimo iz Gošića. Sava ide u Šibenik, Marko i Marija u UNPROFOR u Knin, a ja u Zadar. Tu ostajem kod Srećka Egića sedam dana. Poslije toga idem u sabirni centar u Zadru, gdje sam čuo da je tamo umrlo 15 starijih ljudi iz Bukovice. Vidio sam i 8 nepokretnih starih lica u jadnom stanju. Sutradan sam u konvoju otputovao prema Sremskoj Mitrovici, a u SRJ stigao, sedamnaestog septembra 1995. godine.

Izbjegllice iz Krajine, progonjene kao divljač, hrvatska vojska nije prestajala da zasipa ubitačnom vatrom ni kada su se u koloni vozilima kretali Petrovačkom cestom prema Banjoj Luci.

Stelja Sava iz Zagrade u Kninskoj Krajini, koja sada živi u Mirkovcima kao izbjeglica, ispričala je svoju nesreću šesnaestog januara 1996. godine u Beogradu, Savi Štrpcu, šefu dokumentacionog centra "Veritas". Sava je tada izjavila:

"Petog avgusta 1995. godine, noću oko jedan sat krenuli smo iz Zagrade za Benkovac. Vozio nas je Slavko Munjez u traktorskoj prikolici. Sa mnom su bila i moja djeca - unučad i snaja. U Benkovcu smo prešli u kamion Rade Ostojića iz Biljana Gornjih.

Muž Branko i sin Mirko pošli su za nama u putničkom automobilu "mercedes 200D". Mirko je upravljao kolima, a na mjestu suvozača sjedio je Dušan Ivaneža, dok je muž bio na zadnjem sjedištu. Pored mene u kamionu, osim dječice - trogodišnjeg Aleksandra i osmogodišnjeg Save i snaje Vedrane, bilo je još ljudi iz našeg mjesta. Cijelim putem "mercedes", koji je vozio sin Mirko išao je iza, pratio nas je snabdijevajući nas hranom i vodom.

Stigli smo do Petrovca i tu se kamion zaustavio - ostao je bez goriva. Jedan čovjek je ponudio gorivo uz uslov da mu se poveze roba, na šta je vozač kamiona pristao nemajući drugi izbor.

Bombardovanje iz aviona

Bila je nedjelja kada smo krenuli dalje, nastavljajući putovanje prema Ključu. Udaljivši se od Petrovca dvanaest do petnaest kilometara, napao nas je hrvatski avion. Jasno sam čula njegovu tutnjavu i odmah iza toga i snažnu eksploziju. Pošto je naše vozilo bilo prekriveno cirađom, nisam mogla da vidim avion, ali je detonacija u blizini bila znak njegovog naleta na kolonu, koja se lagano kretala ka Ključu.

Nakon bombardovanja naš kamion je stao i mi smo počeli da iskačemo iz njega. Učinili su to i ostali, gonjeni strahom od ponovnog napada. Čim sam izašla zaprepastila sam se ugledavši "mercedes" sa polupanim prednjim staklom i užasnu scenu pogibije sina Mirka, koji je ostao bez glave. Dušan Ivaneža, na suvozačevom mjestu, bio je sav krvav, uspjevši nekako da se izvuče iz vozila. Moj muž Branko i dalje je sjedio nepomično na zadnjem sjedištu, a krv mu je curila iz usta. Neko je viknuo: ovi su mrtvi.

Vidjevši tu strašnu scenu sa razbijenim vjetrobranskim staklom na automobilu, bolno sam zajaukala i istovremeno pogledom tražila unuke koji su se razbježali po cesti i pored nje. Uskoro su se pojavili iz onog meteža naroda izazvanog naletom aviona. Sa njima je bila i njihova majka Vedrana, ranjena u nadlakticu lijeve ruke. Djeca, srećom, nisu bila povrijeđena.

Iz haosa, u kojem nisam bila u stanju da ožalim pogibiju sina i muža, brzo nas je izbacila vojska (naša), potrpavši nas u svoj kamion i krenuvši dalje. "Mercedes" i još neka vozila iz kolone koju je napao avion, ostali su na mjestu.

Prije toga, dok sam se nalazila kod našeg automobila, vidjela sam da je počeo da gori. Pretpostavljam da se zapalilo gorivo iz kanistera u gepeku, što je bio uobičajeni "ortljag" svakoga koje mogao da se snabdije takvom rezervom za put pun neizvjesnosti.

Slušala sam kasnije razne priče o tome, da je auto potpuno izgorio i u njemu tijela mog sina i muža. Drugi su opet govorili da tijela nisu potpuno izgorjela. Ne znam da li su me time tješili? Ali, ja ni danas ne znam pravu istinu, a voljela bih da znam šta je ostalo od njih i, ako jeste, gdje su sahranjeni njihovi ostaci.

Još nešto moram da kažem. U vrijeme ovog strašnog događaja, moja snaja Vedrana bila je pred porođajem. Nekako su je smjestili u bolnicu i rodila je 29. avgusta 1995. godine bebu koju nije

vidjela. Umrla je tokom porođaja. Djevojčici su dali ime Tanja, a na zahtjev Vedraninog oca i brata ona je sahranjena u Barajevu".

Stevan Grujo iz Uzdojla u kninskoj opštini, opisao je svoje stradanje, koje je takođe zabilježeno u Dokumentacionom centru "Veritas" u Beogradu. Stevan je izjavio:

"Dana petog avgusta 1995. godine, oko 16 sati krenuo sam iz sela sa traktorom. Sa mnom je bila moja žena Marija i Borjan Pera udova Aćima, i Miloš Borjan sin Steve, rođen 1969. godine u selu Uzdojlu.

U blizini crkve Sv. Nikole koja pripada selu Vrbnik, zaustavili su nas hrvatski vojnici, njih oko 15 do 20. Traktorom je upravljao Miloš Borjan koji je zaustavio vozila i odmah nam je naređeno da siđemo sa traktora. Tada je neko zapucao i ranio jednog hrvatskog vojnika. Nisam vidio ko je pucao ali pretpostavljam da su hrvatski vojnici, jer naših vojnika u blizini nisam vidio.

Rezervisti koji su bili sa nama na traktoru, imali su oružje - puške AP i PAP i odmah su ih predali hrvatskim vojnicima. Čim je hrvatski vojnik ranjen, jedan njihov iz grupe koja nas je zaustavila, odmah je pucao najprije u četvoricu rezervista i zatim u Miloša Borjana. Pucao im je u tijelo iz blizine od oko 2-3 metra. Vidio sam da je metak prošao Milošu kroz stomak i zašao s druge strane kroz kaiš. Ja sam se sklonio iza traktora i taj isti vojnik htio je i u mene pucati, ali kako su mi žena Marija i sestra od ujaka Pera plakale, nije me ubio.

Ova grupa hrvatskih vojnika meni, ženi i Peri naredila je da idemo u pravcu Južne kasarne u Knin, gdje se nalazio UNPROFOR. Moj traktor i sva roba na njemu ostao je na mjestu. Nisu nam dali da bilo šta uzmemo. Vojnik koji je ubio šestoricu ljudi dok su nas pratili prema kasarni cijelo vrijeme, držao mi je uperenu pušku u leđa. Vojnik koji je ubijao imao je maramu oko glave (marama je bila smeđa) i zagaravljeno lice.

Po govoru (više puta mi je rekao "da mi jebe četničku majku, dosta je meni vas četnika, sve ću vas pobiti") (zaključio sam da bi mogao biti ili iz primorja ili sa otoka pošto nije znao da izgovori slovo "č"). Bio je srednjeg rasta, a mogao je imati oko 30 do 35 godina.

Dok smo išli prema kasarni UNPROFOR-a naišli smo na još jednu grupu hrvatskih vojnika i vidio sam kako vuku sa ceste u jarak dvojicu vojnika RSK. Jedan je još pokazivao znake života, a drugi je bio mrtav. U onoga koji je bio još živ iz neposredne blizine pucao je isti maskirani vojnik, koji je ubio ovu šestoricu, kako sam prethodno opisao. Pucao mu je u glavu. Uskoro su nas predali u kasarnu UNPROFOR-a. Iz kasarne UNPROFOR-a prešao sam u Jugoslaviju, noću 16. septembra 1995. godine.

(Kraj)

Dodatak:

Kako zive izbjegli iz Hrvatske

Srbima izbjeglim iz Hrvatske nasilno oduzeta stanarska prava, a njihovi stanovi su u međuvremenu privatizovani. Sada ne postoji nikakav mehanizam za povrat njihove imovine ili plaćanje nadoknade za oduzeta prava.

Veljko Radaković koji je u Banju Luku izbjegao iz Zagreba, istakao je da je za vrijeme rata izgubio stanarsko pravo i stan.

- U julu 1991. godine dobio sam otkaz. Kada sam, zbog bezbjednosnih razloga, privremeno otišao kod rodbine, stan su u septembru iste godine zauzeli nepoznati ljudi, pa nisam mogao da se u njega vratim. Godinu kasnije sudskom odlukom stan mi je oduzet. Povrat sam zatražio 2001. godine, jer sam tek tada dobio svu dokumentaciju. Žalio sam se, redovnim putem, svim sudovima u Hrvatskoj. Na kraju sam se obratio Evropskom sudu za ljudska prava u Strazburu i dobio odgovor koji nije bio u moju korist - naglasio je Radaković.

Rekao je da će se ponovo žaliti, jer smatra da ima pravo na stan u kojem je živio godinama i za koji je dao i novac.

- Očekujem da će nadležni ovaj problem riješiti i da ću dobiti ono što mi pripada. Podnio sam i zahtjev za stambeno zbrinjavanje u Hrvatskoj. Trenutno živim u Priječanima kod Banje Luke. Bilo je teško, ali uspio sam nekako da se snađem i zaposlim, a sin i kćerka su zasnovali svoje porodice - istakao je Radaković.

Predsjednik Udruženja Srba izbjeglih iz Krajine i Hrvatske Petar Đodan podsjetio je da je veliki problem, to što su Srbima izbjeglim iz Hrvatske, posebno iz urbanih sredina, nasilno oduzeta stanarska prava, a njihovi su stanovi u međuvremenu privatizovani.

- Gotovo 30 hiljada srpskih porodica širom Hrvatske, koje su živjele u bivšim društvenim stanovima, izgubilo je stanarsko pravo - napomenuo je Đodan.

Prema njegovom mišljenju, danas je položaj jednog značajnog broja izbjeglica iz Hrvatske ne samo težak, nego i ponižavajući.

- Naš je stav da se Srbi trebaju vratiti u Krajinu i Hrvatsku, ali taj povratak treba da bude dostojan čovjeka. Od ukupnog broja izbjeglica u Republici Srpskoj, njih oko sedam hiljada nema izgleda za bilo kakvo rješenje stambenog pitanja, niti povrata imovine u Hrvatskoj. Iako je većina ovih ljudi imala stanarska prava u Hrvatskoj prije rata, sada ne postoji nikakav mehanizam za povrat njihove imovine ili za plaćanje nadoknade za oduzeta prava - rekao je Đodan.

Treba, dodao je on, riješiti i status Srba iz Hrvatske koji nemaju namjeru da se vrate u zavičaj, već žele da ostanu u Republici Srpskoj.

Prema mišljenju predstavnika udruženja koja zastupaju Srbe iz Hrvatske, u naročito su teškom položaju Srbi, koji su državljani BiH, ali su do rata živjeli i radili u Hrvatskoj.

Predsjednik udruženja radnika i invalida rada izbjeglih iz Hrvatske Nikola Puzigaća podsjetio je na to da je nekoliko desetina hiljada državljana BiH živjelo u Hrvatskoj, gdje su osnovali porodice, i imali posao, imovinu, stanove.

- Nakon izbijanja rata u Hrvatskoj, najprije su ostali bez posla i to ne svojom voljom. Izgubili su pravo na otpremninu, invalidninu ili drugi vid zbrinjavanja, koja su, po odredbama tada važećih zakonskih propisa, imali tako da im treba isplatiti zarađene, a neisplaćene plate, vratiti novac iz kasa uzajamne pomoći i dati im druga dugovanja. Dolaskom u BiH ovi ljudi nisu smatrani izbjeglicama, jer su državljani BiH, pa tako nisu mogli da ostvaruju prava koja su imale druge izbjeglice, iako ovdje nisu imali ni imovinu ni posao - pojasnio je Puzigaća.

Do sada se Udruženje, napomenuo Puzigaća, nebrojeno puta obraćalo najvišim institucijama BiH i Republici Srpskoj, ali gotovo nijedan problem nije riješen.

- Niko u BiH nije donio bilo kakav program koji bi se odnosio na ove ljude. Svi do sada doneseni programi odnose se na izbjeglice ili povratnike - tvrdi Puzigaća.

Petar Dzodan naglasio je da se i ovim ljudima moraju obezbijediti ista prava kao i ostalim raseljenim licima i izbjeglicama na ovim prostorima.

Pomoćnik republičkog ministra za izbjeglice i raseljena lica Drago Vuleta naglasio je da se Ministarstvo za izbjeglice i raseljena lica istinski nadalo da će Sarajevska deklaracija od 30. januara 2005. godine problem izbjeglica u regionu postaviti na pravo mjesto i riješiti ga u sljedećih nekoliko godina, kroz zajedničku Mapu puta.

- Mapu puta trebali su da usvoje nadležni ministri BiH, Hrvatske i tadašnje Srbije i Crne Gore. Međutim, ta Mapa puta ni do danas nije potpisana, jer se stalo na dva otvorena pitanja koja Hrvatska nije htjela da ugradi u nju. To su pitanje stanarskih prava i konvalidacija, odnosno uvezivanje radnog staža - istakao je Vuleta.

Kada je riječ o izbjeglicama iz Hrvatske, nadležni posebno ističu problem poništavanja ugovora o zamjeni imovine između građana Srpske i građana Hrvatske.

Naime, prema tvrdnjama predstavnika Udruženja građana "Zajedno do istine" sudovi u Srpskoj na zahtjev jedne strane poništavaju ovakve ugovore koji su sklopljeni u takozvanom spornom periodu.

- Naime, pojedini osnovni i okružni sudovi su neke ugovore o zamjeni imovine proglasili ništavnim samo na osnovu opštih ratnih okolnosti i na zahtjev jedne strane, odnosno građana, koji žele da vrate imovinu u Republici Srpskoj. Tako Srbi koji su u spornom periodu mijenjali svoju imovinu u Hrvatskoj za kuću ili stan u Srpskoj, ostaju bez ičega. Naime, presude sudova u Srpskoj ne mogu da se primjenjuju u Hrvatskoj, pa im imovina koju su dali u zamjenu ne može biti vraćena - istakao je predsjednik "Zajedno do istine" Goran Dražić.

Naglasio je da drugoj strani, imovina u Srpskoj, na osnovu presude suda obično bude vraćena nekadašnjem vlasniku.

On je ponovio da sudovi ugovore mogu da ponište samo ako strana koja traži poništenje dokaže da je ugovor potpisala pod prisilom.

STATUS

Prema riječima Drage Vulete, tokom posljednje registracije prijavilo se 9.009 lica, odnosno 2.858 porodica koje su izbjegle iz Hrvatske.

- Zakonom o kretanju i boravku stranaca i azilu BiH, utvrđivanje statusa izbjeglica je u nadležnosti Ministarstva bezbjednosti BiH. Republika Srpska je svu dokumentaciju u vezi sa izbjeglicama dostavila pomenutom ministarstvu. Činjenica je da će mali broj tih ljudi dobiti status izbjeglice, jer većina ima državljanstvo BiH, mada su veći dio svog životnog i radnog vijeka proveli u Hrvatskoj i tamo stekli imovinu - istakao je Drago Vuleta.

Feljton objavljen u Glasu Srpske 2007. godine